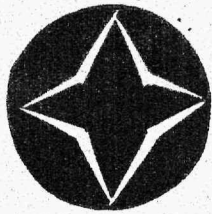

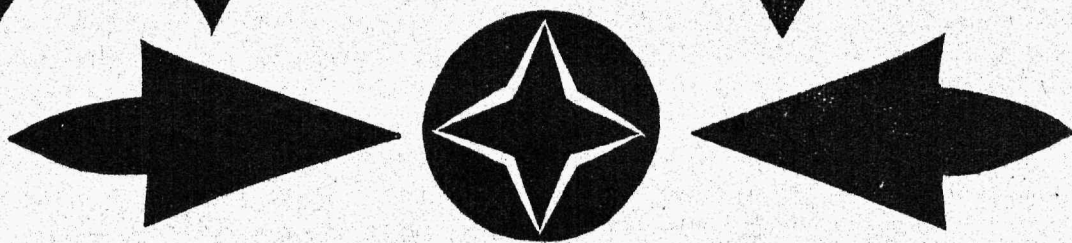
8-156

192

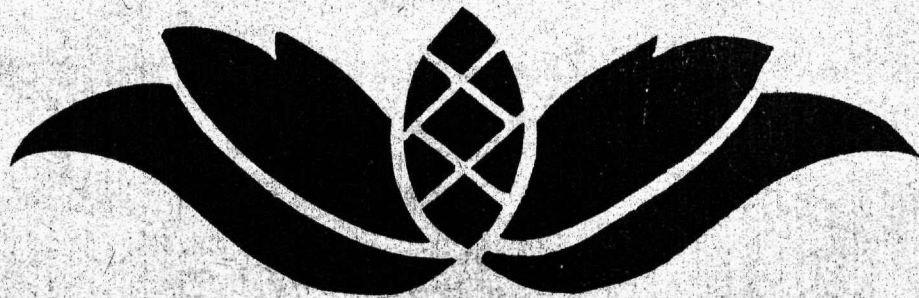

MASTERS

ENDANCE

ENDUITE

HIND 50 SENT

„12 Aastat“

Välja antud vabariigi 12. aastapäeva puhul.

Toimetuse ja talituse aadress:
Narva, Vestervalli 20.
Vastutav toimetaja ja väljaandja
Th. Altro.

„12 Aastat“ müügil:
raudtee raamatukappides ja
suuremates raamatukauplustes.
Üksik number 50 senti.

Nõ 1.

Esimene aastakäik.

Deebruar 1930.

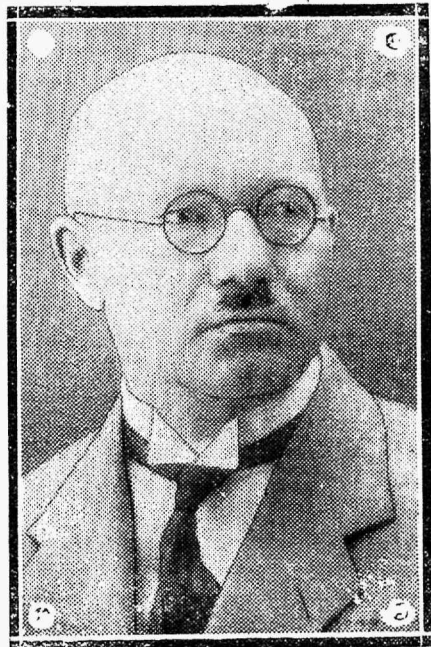
Selles numbris mitmesugused kirjutised meie ja välismaa tuntud tegelasilt. „12 Aastas“ on eri rõhku pandud nendele puudustele peale, mis pidurdanud meie majanduslist arengut ja on esile toodud neid põhimõtteid, mis alusmüüriks riigimajanduse tervenemisel.

Toimetanud: Theodor Altro.

2613.

Meie tänu.

Eesti Vabariigi 12-da iseseisvuse aastapäeva puhul on Eesti vaba rahval jälle õnnelik juhus sügavat tänu avaldada Soomele, Inglismaale, Rootsile, Poolale, Taanile, Prantsusmaale ja Ameerika Ühisriikidele, missugused riigid Eesti Vabariigi loomisele ja tema edasiarenemisele palju kaasa aidanud. See kõik on meie peale pannud edasipüüdmise kohustused, mida meie traditsiooniliselt peame edasi kandma. Kui jääme truuks sellele traditsioonile, elame sõpruses ja rahu naaberrahvastega ning edasi püüame inimkonna paremate ideaalide poole, siis on meie iseseisvus ja tulevik kõikumata.

Riigivanem O. Strandmann.

SISUKORD.

	Lhk.
Meie tänu	1
12 aastaks. — Th. Altro	3
Manifest kõigile Eestimaa rahvastele	4
Estonia	5
Kindel rahaüksus on majanduse nurgakiviks. — J. Jaakson	5
Eesti-Soome silla ehitamisest. — Soome saatkonna nõunik Snellmann	6
Kuis sai Narva rootslastele. — Kindral-leitnant H. Jungstedt	9
Sõprussidemed Eesti-Rootsi vahel tugevnevad — Kapt. O. de Ribbing	11
Ühisjooni Eesti-Norra vahel. — Solveig Gulli	12
Armastust ja usaldust võrdselt kõigile. — L. Abrattis	13
Side Eesti-Poola vahel kasvab. — P. Super	13
Ainelise ilmavaate kurvad tagajärjed. — Mitropoliit Aleksander	14
Kaitseväge päästis Narva tööstuse hävinemisest. — Kindral-maj. O. Heinze	14
Põhja-Eesti vabastamisest. — Kindral-maj. A. Tõnisson	15
Välismaa saadused röövivad meie tööliselt leiva. — Dr. R. P.	16
Fordi 3 lihsat printsiipi, mis kindlustab tööedu. — H. Ford	17
Rahapuudus ja vaesus. — Sing-Song	17
Narva lahing 1700 a. — Kapt. O. Ribbing	19
Omamaa saaduste propagand. — Sing-Song	21
Õpilaste vabatööst koolis. — J. Käis	22
Maanoorsoole elu huvitavamaks. — K. Vilhelmson	23
Aatomite elektriline lahutamine. — E. H.	24
Meeleolu mõju. — V. Reisner	25
Ühistegevus Eestis iseseisvuse ajal. — A. Pitsar	26
Tarvitajate ühingud iseseisvuse ajal. — A. P.	27
Vastastikkused kindlustusseltsid. — A. P.	28
Piimaühingud. Kartuliühingud. Masinatarvitajate-ühingud. Turbaühingud. Eesti Ühistegelise-Liit	28

12 aastaks.

Kirjutanud toimetaja Tõ. Altro.

Meid valdab püha rõõm leades et tänu meie rahvajuhtide tarkusele, rahva ohvri-meelsusele ja vaprusel meil õnnestus kasutada soodsat juhust kodumaa vabastamiseks sõjast ja vaenlase ümberpüüramisest, luua oma riik, meile kõigile armas Eesti.

Meie tootame oma kodumaad kaitsta ja edasi viia, loobudes rõõmuga igast isiklikust huvist ja kalduvusest — ei ükski ohver, ei vaev, töö ega loobumine tohi olla suur küllalt selle püha eesmärgi saavutamiseks.

Pole aga kahtlust, et meie, iga üksik kaasarvatud, täna rohkem kui kunagi enne peame ohverdama omad huvid, töötama rohkem ja tõsisemalt kui senini.

Meie majanduselu on praegu raskes seisukorras, hoolimata häast lõikusest. Kuid kõigi poliitikute ja rahvamajandusteadlaste arvates, ei või tänapäev ükski riik ilma õilseva majandusliku seisukorraga, tarvilikul määral areneda ja kasvada. Kuis on meil lugu sellega?!

Minu ees on kolm eestikeelset ja üks saksa- ning üks venekeelne ajaleht oma arvamistega meie majandusliku seisukorra üle aasta algul. Kõigist neist läbib tõe toon. Kõik nad juhvavad tähelepanu asjaolule, et häast lõikusest hoolimata, millele kõik panid oma paranemise lootused, meie seisukord on tõsisem kui vast kunagi varem. Kõik ütlevad, et meie vaesed, väga, väga vaesed oleme, kokkuhoidlikult elama peame, ja loobuma igast luksusest, kuna meil ja riigil puudub selleks raha.

„Vaba Maa“ tähendab artiklis „10 aastat rahu“ väga õieti: „Esimeste aastate palavikuline hoop on möödunud, täna peab loovatama kõik töö“. „Kaja“ teatel on ühes ainsas vallas Pärnumaal vähe aega enne pühi 89 oksjoni mitmes talus ette tulnud vekslivõlgade tasumiseks. Tuleb tähendada asjaolule, et see juhtus talupoegade juures, kes varem ei teadnudki, mis on veksel, kellele varem oli tuntud ainult sularaha. Pealegi on see sündmus aset leidnud meil rikkamas maakonnas. Ajalehtede teatel on Viljandit, meie viljarikkamat maakohta, labanud pankrotilaine. Aktsiaselts „Textil“ Tallinnas suleti hiljuti. Ta on maksujõuetu, ega alga enam tööd. Kuid alles ühe aasta eest töötas seal 600 inimest. Ajalehtede teadetele olivat üks „Textiliga“ ühenduses seisev tekstiil-ööstus kõikuma hakanud selle pankroti mõjul. Samuti oli ka ajutiselt suletud tekstiilööstus „Vill“ Narvas. Kärda kalevivabrik vallandas kõik töölised, Narva kalevivabrik töötab 75 tel-

jega 135 asemel novembris 1928 a. Rootsi õli-vabrik, mille chitus läks makma 3 miljoni krooni seisab juba juuli kuust saadik. Linavabrik Mõisakülas on kahe viimase aasta jooksul pidanud kaks korda töö katkestama, kuna töötamist takistas rahaline kitsikus.

Saksamaa, meie lähtsama eksportsaaduse—või—tarvitaja, tõstis või tolle rohkem kui kahekordseks — 27,50-lt 60 kuld margale. See raskendab tunduvalt meie põllupidajate seisukorda. Narvas kuulutas hiljuti suur lauavabrik pankroti välja. Kõige halvem aga on see, et meie 1928. a. kaubabilanss näitas passiivsust 7,8 milj. krooni suuruses, samuti pole 1929. a. kaubabilansi passiivsus väiksem: järjekult ainult 2 aasta jooksul oleme vähemalt 15 milj. krooni ulatuses oma raha viinud väljamaale. See summa on meile aga jäädavalt kadunud. Samasuure summa andis omal ajal Rahvasteliit laenuna, millega lootsime oma majandust tõsta kõrgele järjele — nüüd on see raha läinud ja teenib veel ainult välismaalasi. Selle katastroofilise rahakaotuse tagajärjel pole nüüd meie riigis kellelgi raha, kogu maa, igaüks meist on kibedas vaesuses, seda kinnitavad eelpool nimetatud ajalehed.

Seesuguse rahakaotuse ärahoidmiseks peab aga igaüks meil kaasa aitama, see on igaühe isamaalik kohustus. Ta peab ostma ja tarvitama ainult kodumaa kaupu ja saaduseid, tagasilükkates kõik väljamaa saadused. Samuti on iga eesti kaupmehe kohus pakkuda ostjale eesti kaupa — siis jääb raha koju, jääb meie töölisele, nende kaudu meie suurja väikekaupmeestele, kellelt ta edasi läheb kodumaa töösturitele ja sellega igaühele meist mitmesugusel kujul, nagu on palgad, tasud ja igasugune muu teenistus. Sellega ei lähe raha väljamaa kauba ostmisel kaduma, kaob passiivne kaubabilanss, mis teeb vaeseks igaüht meist, samuti riiki.

Lõpuks peame tegema tööd, tõsiselt ja innukalt, teadmisega, et meie sellega üksi ei aita enamast, vaid ka kodumaa — peame sealjuures elama kokkuhoidlikult, andma vähem välja kui teenime, riik peab andma vähem raha välismaale, kui ta säält vastu saab — siis muutub kõik hääks meiega ja meie riigiga, siis on riigis jälle raha, jõukus ja rahulolemine!

Võtame vana luuletaja sõnad omale eeskujuks: „Töö õilistab“ ja „kokkuhoid annab rahulolu ja iseseisvuse!“ Mõlemiga — töö ja kokkuhoiuga — edendane oma isamaa arenemist.

Manifest

kõigile Eestimaa rahvastele.

Eesti rahvas ei ole aastasadade jooksul kaotanud tungi iseseisvuse järele. Põlvest põlve on temas kestnud salajane lootus, et hoolimata pimedast orjaõost ja võõraste rahvaste vägivaltsusest veel kord Eestis aeg tuleb, mil „kõik piirud kahel otsal lausa lõovad lõkendama“ ja et „kord Kalev koju jõuab oma lastel õnne tooma“.

Nüüd on see aeg käes.

Ennekuulmata rahvaste heitlus on Vene tsaaririigi pehastanud alustööd põhjani purustanud. Üle Sarmaatia legendiku laiutab end hävitav korralagedus, ähvardades oma alla matta kõiki rahvaid, kes endise Vene riigi piirides asuvad. Lääne poolt lähenevad Saksamaa võidukad väed, et Venemaa pärandusest omale osa nõuda ja kõige pealt just Balti mere rannamaid oma alla võtta.

Sel saatustunnil on Eesti Maapäev kui maa ja rahva seaduslik esitaja, ühemeelsele otsusele jõudes rahvalitsuse alusel seisvate Eesti poliitiliste parteidega ja organisatsioonidega, toetades rahvaste enesemääramise õiguse peale, tarvilikuks tunnistanud Eesti maa ja rahva saatuse määramiseks järgmisi otsustavaid samme astuda:

Eestimaa

tema ajaloolistes ja etnograafilistes piirides, kuulutatakse tänasest peale

iseseisvaks demokraatlikseks VABARIIGIKS.

Iseseisva Eesti vabariigi piiridesse kuuluvad: Harjumaa, Läänemaa, Järvamaa, Virumaa ühes Narva linna ja tema ümbruskonnaga, Tartumaa, Võrumaa, Viljandimaa ja Pärnumaa ühes Lääne mere saartega — Saare-, Hiiumaa ja Muhumaaga ja teistega, kus Eesti rahvas suures enamuses põliselt asumas. Vabariigi piiride lõpulik kindlaksmääramine Lätimaa ja Vene riigi piiriäärsetes maakohades sünnib rahvahääletamise teel, kui praegune ilmasõda lõpenud.

Eeltähendatud maakohades on ainsamaks kõrgemaks ja korraldavaks võimuks Eesti Maapäeva poolt loodud rahvavõim Eestimaa Päästmise Komitee näol.

Kõigi naabririikide ja rahvaste vastu tahab Eesti vabariik täieliku poliitilist erapooletust pidada, ja loodab ühtlasi kindlasti, et tema erapooletus nende poolt niisama ka täieliku erapooletusega vastatakse.

Eesti sõjavihki vähendatakse selle määrani, mis sisemise korra alahoidmiseks tarvilik. Eesti sõjamehed, kes Vene vägedes teenivad, kutsutakse koju ja demobiliseeritakse.

Kuni Eesti Asutav Kogu, kes üleüldise, otsekohe, salajase ja proportsionaalse hääle-

tamise põhjal kokku astub, maa valitsemise korra lõpulikult kindlaks määrab, jääb kõik valitsemise ja seaduseandmise võim Eesti Maapäeva ja selle poolt loodud Eesti Ajutise Valitsuse kätte, kes oma tegevuses järgmistele juhtumistele järele peab käima:

1. Kõik Eesti vabariigi kodanikud, usu, rahvuse ja poliitilise ilmavaate peale vaatamata, leiavad ühtlast kaitset vabariigi seaduste ja kohtute ees.

2. Vabariigi piirides elavatele rahvuslikele vähemustele, venelastele, sakslastele, rootslastele, juutidele ja teistele kindlustatakse nende rahvuskultuurilised autonoomia õigused.

3. Kõik kodanikuvabadused, sõna-, trüki-, usu-, koosolekute-, ühisuste-, liitude- ja streikidevabadused, niisama isiku ja kodukolde puutumatus peavad kogu Eesti riigi piirides vääramata maksma seaduste alusel, mida valitsus viibimata peab välja töötama.

4. Ajutisele valitsusele tehtakse ülesandeks viibimata kohtuasutusi sisse seada kodanikkude julgeoleku kaitseks. Kõik poliitilised vangid tulevad otsekohe vabastada.

5. Linna- ja maakonnaja vallaomavalitsuse asutused kutsutakse viibimata oma vägivaldselt katkestatud tööd jätkama.

6. Omavalitsuse all seisev rahvamiilits tuleb avaliku korra alahoidmiseks otsekohe elusse kutsuda, niisama ka kodanikkude enesekaitse organisatsioonid linnades ja maal.

7. Ajutisele valitsusele tehtakse ülesandeks viibimata seaduse-eelnõu välja töötada maaküsimuse, töölisteküsimuse, toilitasjanduse ja rahaasjanduse küsimuste lahendamiseks laialistel demokraatlistel alustel.

Eesti! Sa seisad lootusriikka tuleviku lävel, kus sa vabalt ja iseseisvalt oma saatust võid määrata ja juhtida! Asu ehitama oma kodu, kus kord ja õigus valitseks, et olla vääriliseks liikmeks kultuurarahvaste peres! Kõik kodumaa pojad ja tütreid, ühinegem kui üks mees kodumaa ehitamise pühas töös! Meie esivanemate higi ja veri, mis selle maa eest valatud, nõuab seda, meie järeltulevad põlved kohustavad meid selleks.

Su üle Jumal valvagu
Ja võtku rohkest õnnista,
Mis iial ette võtad sa,
Mu kallis isamaa!

Elagu iseseisev demokraatiline Eesti vabariik!

Elagu rahvaste rahu!

Eesti Maapäeva Vanemate Nõukogu.

24. veebr. 1918 a.

Jaan Poska.

Estonia.

Estonia is an independent sovereign Republic (Eesti), founded in 1918, its area is 16,955 sq. m. It is bounded on the north by the Gulf of Finland; on the west by the Baltic Sea; on the south by Latvia; and on the east by Soviet Russia. The republic comprises the former Russian government of Estland.

According to the latest data (on January 1, 1928) the population of Estonia was 1,116,000. The census of 1922 showed that 47 per cent. were males and 53 per cent. females.

With regard to nationality, the population is rather homogenous, 87,8 per cent. being Estonians inhabitants the country since their appearance in the early Iron Age and speaking a language belonging to the Finno-Ugric group. Racially Estonians are a part of Finnish branch of the Eastern Baltic race. It has not yet been established to what extent the Estonians have preserved the purity of their Eastern Baltic race, but numerous deviations from the racial type point to a considerable admixture especially of Nordic blood.

The War of Independence began without money and without weapons. Out of the cadres

of the Estonian regiment of 1917 General J. Laidoner had begun to organise an Estonian army, while Capt. J. Pitka created a marine force of

volunteers and students, forming shock battalions and improvising armoured trains out of good trucks. Assistance came first in the form of a loan amounting to 20,000,000 Finnish marks, a consignment of arms and a body of over 2,000 volunteers from Estonia's neighbour and sister-nation, Finland (Suomi). On Dec 12, 1918, a British fleet under Admiral Sinclair arrived at Tallinn, which brought over a supply of arms and took the Gulf of Finland under its protection. Admiral Sinclair also captured two Russian destroyers and handed them over to Estonia. Later, some hundreds of volunteers from Sweden and Denmark made their appearance. On Jan. 4, 1919, when the Bolshevits held half Estonia in their grasp, their offensive was bro-

ken, and by the beginning of February the whole country was freed from the enemy.

This year, on the 24th February it shall be twelve years since Estonia became an Independent Republic. All the country shall celebrate this anniversary in great rejoicing.

Inglise kuningas George V kelle sõjalaevastik Eesti vabadussõjast osa võttis.

Kindel rahaüksus on majanduse nurgakiviks.

Kirjutanud J. Jaakson, Eesti Panga president.

Iga majanduse nurgakiviks on kindel rahaüksus, kui mõõdupuu majandusliste väärtuste hindamisel. See rahaüksus ei tohi olla kõikuv, ei tohi olla ärarippuv mõnesugustest juhuslistest välistest asjaoludest, vastasel korral kaotab ta oma väärtuse kui püsiv mõõdupuu. Iga tööstur, iga kaupmees, üldse iga ettevõtja, kes majanduslisi väärtusi loob või neid edasimüümiseks omandab, peab võima teha juba ette kindla kalkulatsiooni, mis temale enesele need vää-

tused maksma lähevad ja missuguse hinnaga ta nad edasi andma peab, et omaga välja tulla. Puuduvad sarnased kindlad kalkulatsioonid, siis on ettevõtte nagu tuule peale rajatud: tema saatus on täiel määral ärarippuv igasugustest juhuslikkudest asjaoludest, milles ettevõtte ise ei ole sugugi süüdi. Ükskord võib ettevõtte kaaskodanikkude kulul ülekohtuselt ülemäära palju teenida, teine kord aga kõik kaotada. Sarnaste tingimuste juures ükski äriiline tegevus, ühes

arvatud ka põllumajandus, ei või tarviliselt edeneda, sest keegi tõsine äriees ei taha ega või tahta mahutada oma varandust ettevõttesse, millel puudub kindel alus ja võib iga päev kokkuvariseda. Sarnane olukord kutsub ellu igasugused haiglased nähtused majanduslikes elus ning tõrjub tagasi majanduslikest tegevusest kõik tõsised ettevõtjad. Arusaadav, et sarnases olukorras ei või olla edu ei üksikul majanduslikul ettevõttel, veel vähem aga terve rahva majandusel üldse. Parandust võib siin tuua sinult kindla rahaüksuse maksmapanemine, millel peab olema kindel, püsiv väärtus ja mis ainult seetõttu võib olla mõõdupuuks kõigi teiste majanduslike väärtuste hindamisel. Selle läbi saab igale majanduslikele tegevusele kindel alus pandud ja igale ettevõtjale võimalus antud kindlate asjaoludega arvestada ja mitte enam ainuüksi juhuse ja õnne peale välja minna; ühtlasi saab selle läbi majanduslikest tegevusest tagasi tõrjutud kõik mitteresolidsed elementid, kes ainult selle peale välja läheb, et igapäev muutuvast majanduslikes konjunktuuris spekulatsiooni abil kaaskodanikkude kulul ülekohtuselt üle öö rikkaks saada, mitte aga, et uusi majanduslike väärtusi juure tuua.

Rahaüksuse kindla väärtuse hoidmine on sellepärast igas riigis suur, raske ja väga vastutusrikas ülesanne. Meie juures on see ülesanne juba meie riigi iseseisvuse algusest saadik olnud Eesti Panga kohuseks. Kuid siiski ei olnud see alguses mitte päris järjekindlalt läbi viidud. Peale Eesti Panga teostas emisjoni ka meie Riigikassa; vastavalt sellele loeti meie liikvelolevate rahamärkide eest vastutavaks mitte üksnes Eesti Panga, vaid ka meie Riigikassa välisvara ja kulla tagavarad, kuigi Riigikassa omad ei seisnud Eesti Panga käsutuses, kes tegelikult üksipäini marga kursi hoidmise ülesannet teostas. Rahareformiga on nüüd see selgusetus kõrvaldatud. Riigikassa on oma emisjoniõigusest loobunud, sest vahetusraha väljalaskmine, mis on jäänud Riigikassa kätte, ei tule siin arvesse. Eesti Pangale on antud ainuõigus rahamärkide emisjoni peale, kuid järjekindlalt on ka Eesti Panga peale üksipäini pandud kohustus selle eest hea seista, et meie krooni kursid kindel oleks. See on suur ja vastutusrikas ülesanne, mis sellega Eesti Panga peale on pandud; üksikud asjaolud teevad selle ülesande täitmise meie juures eriti raskeks. Meil on väike riik, meie majandus tugeneb peaaegu üksikult põllumajanduse peal, tööstus on

meil veel väga nõrk. Need kõik on asjaolud, mis meie majanduselus tähtsat osa etendavad. Iseäranis läinud halb põllumajandusline aasta näitab seda meile kõige selgemini. Põllutöö on majandusharu, mis ei olene mitte üksipäini inimese tööst, töötahtest ja hoolsusest, vaid siin on väga palju ka loodusel kaasa rääkida. Sellepärast, kui juhtub halb põllumajandusline aasta, ei avita siis ei ennastsalgav töö ega mingi muu, kogu rahva majandus on seatud suurtesse raskustesse. Suurtes riikides on lugu teine: kui siin ühes maanurgas põld äpardub, teises maanurgas võib ta selle eest jälle hästi korda läinud olla, mis üldist seisukorda märksa parandab. Samuti on olukord teine nendes maades, kus põllumajanduse kõrval ka tööstus on tarviliselt edenenud: kui siin üks majandusharu mõnikord äpardub, on jällegi olemas teine majandusharu, mis raskustest üle aitab.

Sellepärast, et saada rohkem rippumatuks välisest looduse tingimustest, oleks ka meil tarvis kõige tõsisemalt selle peale mõelda, et rohkem hoolt kanda oma tööstuse eest ja anda temale rohkem arenemise võimalusi. See teeks meie majanduse mitmekülgsemaks ja seega ühtlasi ka stabiilsemaks ning vähem ärarippuvaks looduse tingimustest ja halvast põllumajanduse aastast.

Meil peab selge olema: iga majandus võib ainult nõnda palju väärtusi ära tarvitada, kui ta suudab uusi väärtusi valmistada. See põhimõte on maksev nii igas üksikus eramajanduslikes ettevõttes, kui ka rahvamajanduses. Kui rohkem väärtusi tarvitame, kui uusi valmistame, ja välismaalt rohkem kaupasid sisse veame, kui suudame sinna välja vedada, siis on asi halb. Lühikest aega, erakorralistel olukordadel, võib see veel lubatud, isegi tarvilik olla, kuid kui see kaua kestab või ähvardab koguni krooniliselt muutuda, siis võib seisukord väga kriitiliseks välja kujuneda. Siin on Eesti Pangal, kui meie krooni kursi hoidjal, väga suur vastutusrikas ülesanne täita. Ta peab alaliselt väga tähelepanelikult meie majanduselu arenemist jälgima ja oma tegevuses kõige suuremat ettevaatust ülesse näitama. Nõuab seda olukord, on pank sunnitud avatud krediidid karpima ja osa liikvelolevatest rahamärkidest tagasi tõmbama. Seda ei tohi ta aga teha kerge käega ega ilma tõsise tarviduseta, sest siis võiksid selle all asjata kannatada üksikud meie ettevõtted.

Eesti-Soome silla ehitamisest.

Kirjutanud Soome saatkonnast nõunik Snellmann.

„Ajakirja „12 aastat“ toimetuse on mind palunud avaldada mõningaid mõtteid Eesti-Soome silla ehitamise kohta. Kuigi seda küsimust on laialdaselt arutatud, kuigi

seda käsitlev materjal kogult juba üpris suureks on paisunud, ja kuigi see küsimus teataval kujul selgitatuna tundub, pean ma siiski tunnistama, et mainitud küsimuse

käsitluse mulle raskusi tekitab — vast eriti sellepärast, et sellest on nii palju kõnelnud ja kirjutatud, ent osalt siiski sel põhjusel, et tolle kõnelemise ja kirjutamise kohta on pisut pessimistlikult tähendatud: vähem sõnu ja rohkem tegusid!

Mis võidaks siis praegu öelda Eesti-Soome silla ehitamise kohta? Vast ainult nii palju, et see, kes eelarvamisteta käesolevasse küsimusse on süvenenud, ei saa pessimist olla, sest möödunud iseseisvuse aastad on päädpööritava määral lähendanud meie rahvaid. Sest ka paatoslik kõnelemine ja kirjutamine kuuluvad nende tegude hulka, millised on möödunud aastail vajatud hõimu- ja vennasarmastuse äratamiseks, sest möödunud aastad on

avanud meie silmad nägema olulisi ja tähtsate vahelistes suhetes, valmistades meid tolle suurele ülesandele, mis ajalugu ja saatus on peale teiste ülesannete meie rahvastele määranud: sellise kõikumatu sõpruse, sellise „jäädava Eesti-Soome silla“ loomise, mille ehitamiseks kümme aastat on liiga lühike aeg — liiga üüriline, kuigi arvesse võtta kõike seda, mis juba varemalt on meid üksteise külge köitnud.

Elagu möödunud aastad! Elagu tulevik! Elagu Eesti Vabariik! Elagu Eesti-Soome sild!

Wie Narwa schwedisch wurde.

*Kirjutatud f. d. Öfveradjutant hos H. M. Konung Oscar II.
Generallöjtnant Hugo Jungstedt.*

Die alte Hansastadt Narwa, die während der ersten Hälfte des 15. Jahrhunderts dem Hansabund und dem livländischen Ordensstaat gehörte, wurde im Jahre 1558 von dem russischen Zar Ivan IV. Vasilevitj erobert. Der Hauptteil von Estland gehörte damals dem livländischen Ordensstaat oder „der livländischen Konföderation“. Als nun diese hauptsächlich dadurch, dass die lutherische Reformation in dem Lande Einzug hielt, in Verfall geriet, stellte sich Reval im Jahre 1561 unter den Schutz des schwedischen Königs Erich XIV und Schweden setzte sich bald danach auch in den Besitz mehrerer anderen Städte und Orte. Erich Nachfolger, König Johan III., beschloss im Jahre 1579 die Macht Schwedens in Estland zu vergrößern, und als erstes wollte er Narwa erobern und befestigen um dadurch für den Verheerungszug der Russen eine Wehr über die Grenze nach Ingermanland zu setzen. Narwa war damals durch eine bastionierte Stadtmauer mit einem davorliegenden Graben und einem Wall befestigt, und die ziemlich umfangreichen Vorstädte wurden mittels 8 Blockhäusern aus Holz mit der dazwischenliegenden Brustwehr, welche auch aus Holz war, geschützt. Der Kern der Verteidigung bildete die massive Ordensburg (das Schloss), und die von den Russen im Jahre 1492 angelegte Befestigung Ivangorod auf dem rechten Ufer des Narwaflusses, die zwar von den Schweden im Jahre 1496 vernichtet, aber späterhin von den Russen wiederaufgebaut worden war.

Ein schwedisches Geschwader, das aus 12 Schiffen bestand — unter Befehl von Admiral Bengt Severinsson Juusten — mit ungefähr 3000 Mann Landungstruppen segelte Mitte Juni im

Jahre 1579 von Reval ab und kam an der Mündung des Narwaflusses am 18. im selben Monat an. Die Absicht war, dass die Truppen dort abgesetzt werden und sich ansässig machen sollten, und später das Geschwader nach Finland übersegeln sollte, um weitere Truppen und Belagerungsartillerie abzuholen. Aber Juusten liess sich nicht die Ankunft der Truppen abzuwarten, sondern beschloss, die Stadt ohne Verstärkung anzugreifen. Er segelte dem Fluss hinauf, und es gelang ihm, nach dem Strand zwischen dem äussersten Blockhause und der Stadtmauer vorzudringen. Dort setzte er 500 Mann auf dem rechten Flussufer ans Land um gegen Ivangorod vorzugehen, und selbst landete er mit der Hauptstärke auf der linken Seite des Ufers. Nachdem er die Besatzung in den nächsten Blockhäusern überrascht hatte, die eingenommen wurden, bahnte er sich durch die nördliche Vorstadt Weg und stürmte auf die Pforten der nörd- und westlichen Stadtmauer zu. Aber nun waren die Russen auf ihrer Hut. Die Pforten waren geschlossen und die Anfallenden wurden mit einem heftigen Feuer beschossen, welches ihnen grosse Verluste verursachte. Gleichzeitig schossen die Russen mit glühenden Kugeln auf die Blockhäuser, die Holzverschanzungen und die Häuser der Vorstädte, so dass diese in Brand gerieten. Die Schweden versuchten vergebens das Feuer auszulöschen. Es gab kein anderer Ausweg als sich nach der Mündung des Flusses zurückzuziehen. Dort gab es aber kein Material für Holzverschanzungen, und als Juusten fürchtete, dass der Zar, welcher mit 500 Mann bei Pleskov stand, eine grosse Truppenstärke gegen ihn schicken sollte, segelte

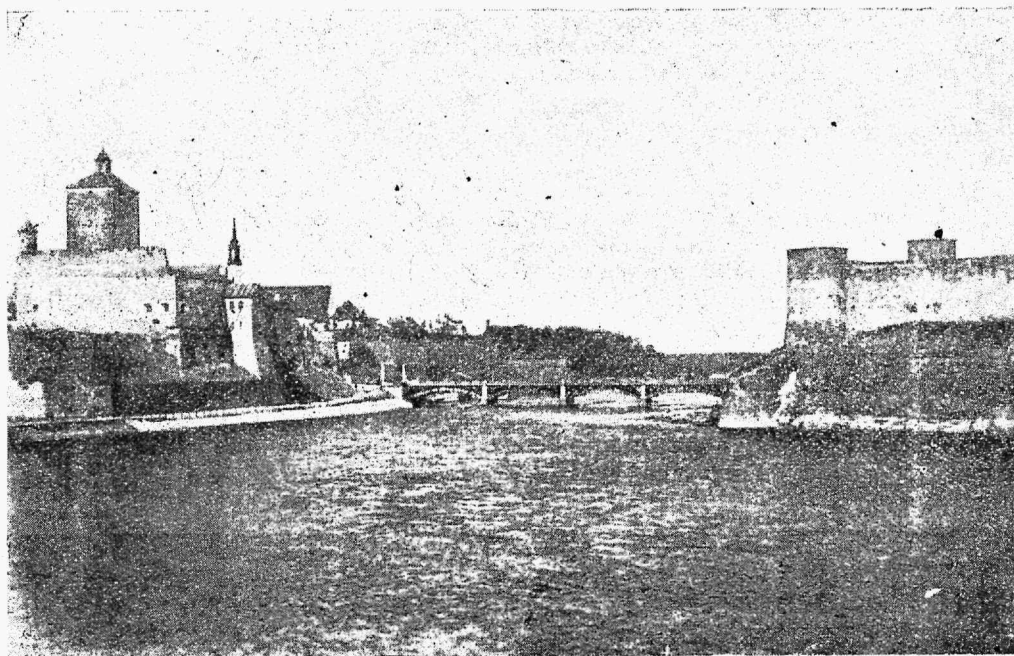
er wieder mit seinen Truppen nach Reval ab. Es gelang dem finnischen Transport niemals zum Ziel zu kommen.

Eine neue Expedition, die im Herbst im selben Jahre nach Narwa abging, hatte einen noch tragischeren Ausgang. Ein Heer von ungefähr 7000 Mann marschierte unter dem Befehl von dem schwedischen Feldoberst Henrik Horn von Reval am 28. August ab, erreichte aber Narwa erst am 14. September und fing an die Stadt einzuschliessen. Ein Beschiessen der Befestigungen konnte doch nicht stattfinden, bevor die Flotte (unter Befehl von Juusten), der Belagerungsartillerie von Helsingfors mitbringen sollte, eintraf. In Wirklichkeit hatte die schwedische Flotte Finland aber nicht verlassen; woher dies kam, wusste niemand. Da es dem Belagerungskorps demzufolge an Lebensmitteln und anderen Lebensbedürfnissen mangelte, und Proviant anderweitig nicht angeschaffen werden konnte, wurde die Lage unhaltbar. Menchen und Pferde erlagen der Hungersnot, Krankheiten entstanden und dazu kam noch, dass der Feind, der Verstärkung bekommen hatte, auf Gegenanfall übergang und den Schweden sehr grosse Verluste verursachte. Schon am 28. September musste Horn die Belagerung aufgeben und mit seiner bedeutend dezimierten Truppe nach Reval zurückgehen. König Johan III. wurde über die Niederlage der neuen Expedition erbittert und entledigte sowohl Horn wie Juusten ihrer Dienste.

Es dauerte nun ein paar Jahre bis die neue Expedition für denselben Zweck ausgerüstet wurde, aber am 10. Juni im Jahre 1581 wurde bei einem Kriegsrat in Stockholm beschlossen, dass der Feldoberst Pontus de la Gardie sich nach Narwa begeben, wobei die Flotte unter dem Befehl vom Admiral Herman Fleming sowohl Belagerungsartillerie als auch Kriegsbedürfnisse und Lebensmittel hinführen sollte. De la Gardie erhielt von dem König eine ausführliche Instruktion für seine Reise und bei seiner dortigen Ankunft sollte er beschliessen ob er sich erst gegen Narwa oder Ivangorod wenden würde. Bevor er zum Anfall ging, sollte er erst ein befestigtes Lager vor der Stadt anlegen und die Mündung des Narwaflusses mit zwei Schanzen befestigen, um zu verhindern, dass die Stadt von der Seeseite Hilfe bekommen könnte. Falls Narwa erstürmt wurde, durfte man die Stadt weder länger als 24 Stunden ausplündern noch in Feuer stecken, weder die Salveguardiere (die Schutzwache) kränken noch die Kirchen und Klöster plündern oder die Priester, Mönche, Weiber, Kinder und bejahrte Greise töten. Dass man es für notwendig hielt solche humanitären Vorschriften auszufertigen, giebt ein gutes Bild von dem damaligen Zeitgeist. Der dazzeitige Kriegsbrauch gestattete nämlich, dass die anfallenden Truppen als Belohnung eine Stadt, die sie mit Sturm eingenommen hatten, plündern durften, wobei die Beute unter dem Befehl und den Mannschaften verteilt wurde.

Diese Expedition war besser als die Vorherigen vorbereitet und wurde auch geschickter ausgeführt. Zwar musste die Abfahrt mehrere Wochen mangels Geldmittel und Lebensbedürfnisse verzögert werden, als aber de la Gardie nach einem Marsch von einigen Tagen von Reval am 1. September in Narwa eintraf, war Fleming schon mit seiner Flotte da, sodass die Ausschiffung der Artillerie — 22 Belagerungskanonen und 18 Feldgeschütz — sofort begonnen werden konnte. Die Truppe De la Gardies bestand aus 13 Fähnlein zu Fuss und 9 zu Pferd — wahrscheinlich 7000—8000 Mann. Am 4. September konnte die Belagerungsartillerie die Beschiessung von drei verschiedenen Seiten beginnen. Um die Stadt zu schonen, wurden keine glühende Kugeln angewandt. Das Feuer gegen das Schloss war besonders kräftig, und nach einer Beschiessung von 2 Tagen und 2 Nächten öffnete sich am 6. September eine Bräse in dessen südlicher Mauer, trotzdem diese drei Klafter dick gewesen sein sollte. Die Besatzung wurde aufgefordert sich zu ergeben, aber der Kommandant weigerte sich zu kapitulieren. De la Gardie beschloss daraufhin das Schloss sofort zu erstürmen, und wurde dasselbe auch nach einem schweren und verlustreichen Streit erobert. Von dem Schloss aus drängten die Schweden in die Stadt hinein, aber der Streit setzte in den Strassen fort, wobei 2000 Mann von der Besatzung (Strelizer) getötet wurden. Die Stadt wurde geplündert und Vergewaltigungen wurden gegen die russischen Einwohner begangen, aber nicht soviel von den Schweden selbst wie von den Russen, die vorher auf den ausländischen Schlössern an den Schweden übergegangen waren.

Danach begab sich de la Gardie an die Belagerung von Ivangorod, einer Befestigung mit 300 Mann Besatzung. Diese bot sich, nachdem die Beschiessung begonnen hatte, an, sich gegen das Versprechen, dass sowohl das Militär als auch die Zivilbevölkerung Ivangorods frei abmarschieren durfte auszuliefern. De la Gardie wollte eine neue, sicherlich verlustreiche Sturmung mit darauf folgender Plünderung und Blutvergiessen vermeiden, und ging daher auf die Bedingungen ein. Am 17. September gaben die Russen Ivangorod auf, und die Garnison und Bürgerschaft verliessen die Stadt. Nachdem die Schweden somit in den Besitz von Narwa und der dazugehörenden Feste gekommen waren, wurde der als Krieger berühmte Feldoberst Karl Horn, der späterhin im Jahre 1590 mit grossem Erfolg Narwa gegen die Russen verteidigte, als Statthalter über die Festung ernannt. Wie bekannt, haben sowohl Pontus de la Gardie als Karl Horn ihre letzten Ruhestätten in der Domkirche in Reval. — Durch den Frieden in Teusina im Jahre 1595 wurde Narwa förmlich an Schweden abgetreten, und mit dessen Schicksal bis zum Jahre 1704, also über 100 Jahre vereint.

Rootsiaegsed Narva kindlused.

Kuis sai Narva rootslastele.

*Kirjutanud end. Rootsi kuninga Oskar II ülemadjutant
kindral-leitnant Hugo Jungstedt.*

Vana hansalinna Narva, mis kuulus 15 a. s. esimesel poolel Hansa ühingule ja Liivimaa Orduriigile, vallutas aastal 1558 vene tsaar Ivan IV Vassiljevits. Suurem osa Eestimaast kuulus tol ajal Liivimaa Orduriigile ehk „Liivimaa konföderatsioonile“. Kuna Lutheri usu reformatsioon selle langust mõjustas, andis Tallinn end aastal 1561 Rootsi kuninga Erich XIV kaitse alla. Vähe hiljem omandas Rootsi õigused ka paljude teiste linnade ja maaalade üle. Erichi järeltulija, kuningas Johann III, otsustas 1579 a. Rootsi võimu Eestimaal suurendada. Esimesena tahtis ta vallutada ja kindlustada Narvat, et sellega venelaste võidukäiku Ingerimaale takistada. Narvat kaitses tol ajal torn-kindlustega linnamüür selle ees asuva vallikraavi ja valliga. Võrdlemisi laialistele eeslinna osadele pakkusid kaitset 8 plokkmaja puust, mille vahele oli ehitatud puust rinnakaitse. Kaitse tuumaks oli massiivne orduloss ja venelastelt 1492 a. asutatud Ivangorodi kindlus. Viimane asub paremal Narvajõe kaldal. Ta hävitati küll 1496 a. rootslaste poolt, kuid venelased ehitasid ta hiljem uuesti ülesse.

Aastal 1579 juuni kuu keskel lahkus Tallinna alt Rootsi laevastik, koosnev 12 laevast, umbes 3000 mehega alluv admiral Bengt Severinsson Juustenile ja jõudis sama kuu 18-dal päeval Narva-Jõesuhu. Kavatsuse järele pidi kaasasolev väeosa asuma laagrisse, laevastik aga tagasisõitma Soome, et tuua uusi vägesid ja sõja-

moona. Kuid Juusten ei tahtnud ära oodata uute vägede saabumist ja otsustas teha kallaletungi linnale ilma abita. Ta purjetas jõge pidi üles ja tal läks korda tungida kaldal kõige äärmise plokkmaja ja linnamüüri vahele. Sääli maandusid 500 meest paremale kaldale Ivangorodi vallutamiseks, suurema osaga aga läks ta ise pahemale kaldale. Eeslinna vallutanud, tegi ta tee läbi põhjapoolse eeslinna ja tormas põhja lääne müüri väravatele. Kuid juba olid venelased valvel. Väravad olid suletud ja pääletungijatele anti ägedat tuld. See tekitas vaenlastele palju kahju. Samal ajal lasid venelased põlevate kuulidega plokkmaju, puukaitseid ja eeslinna maju. Tekkis suur tulikahju, mida rootslased asjata katsusid kustutada. Kuna puudus materjal puukaitsete uuendamiseks ja kuna Juusten kartis, et tsaar, kes seisis 500 mehega Pihkva juures, tema vastu saadab suurema trupi, purjetas ta oma väega tagasi Tallinna. Soome transport ei jõudnud kunagi oma eesmärgile.

Teine ekspeditsioon, mis korraldati sama aasta sügisel, lõppes veel traagilisemalt. Umbes 7000-line sõjavägi lahkus rootsi feldoberst Henrik Horni juhatusel Tallinnast 28 augustil, jõudis aga Narva alles 14 septembril ja asus linna piirama. Ometi ei saanud linna tule alla võtta enne Juusteni trupi saabumist Helsingist, kust pidi kaasatoodama tarvilik sõjamoona. Tõeliselt ei lahkunudki aga rootsi trupp Helsingist; keegi

ei teadnud selle põhjust. Kuna piirajatel selle tagajärjel ka toidust ja muist tarbeasjadest puudus tuli, siis kusagilt abi saamata, muutus seisukord võimatuks. Inimesed ja hobused langesid nälja ohvriks, tekkisid haigused. Lisaks sellele asus vaenlane, kes oli saanud lisavägesid, vastu kaalutatuna ühesiinnitadesi soostesest pöngli akajü. Juba 28 septembril pidi Horn loobuma piiramisest ja oma tublisti vähenenud väega tagasi-marssima Tallinnasse. Uue ekspeditsiooni ebaõnnestumise pahandatuna vallandas kuningas Johann III Juusteni ja Horni teenistusest.

Möödus paar aastat enne kui suudeti võtta ette uus teekond samal otstarbel. 10 juunil 1581 a. otsustati Stokholmis sõjanõukogus saata feldoberst Pontus de la Gardie Narva alla, kuna väike trupp Herman Flemingi juhatusel pidi kohale tooma sõjamoona, toidu ja muud elamis-

tarbed. De la Gardie sai kuningalt kaasa üksikasjalised informatsioonid ja pidi Narva juurde saabudes otsustama kas välja minna ennem Narva või Ivangorodi vastu. Enne pääletungi pidi ta linna ette asutama kindlustatud laagri ja Narvajõe suud kindlustama kahe laevaga (Sõjaväe?) ja tekkisid kaalutatuna ühesiinnitadesi soostesest pöngli akajü jõesuu kaudu. Võidu korral ei tohtud lubada linna riisumist üle 24 tunni. Keelatud oli linna põlema pistmine valvepolitsei haavamine, kirkute ja kloostrite riisumine ja preestrite, munkade, naiste, laste ja raukade surmamine. Et arvati tarvilikuks avaldada niisuguseid humaanseid eeskirju, annab hää tunnistuse selleaegsest ajavaimust. Nimelt lubas toleaeagne sõdimiskomme röövida ja riisuda tormiga äravõidetud linna, kuna saak jaotati meeskonna ja käskijate vahel.

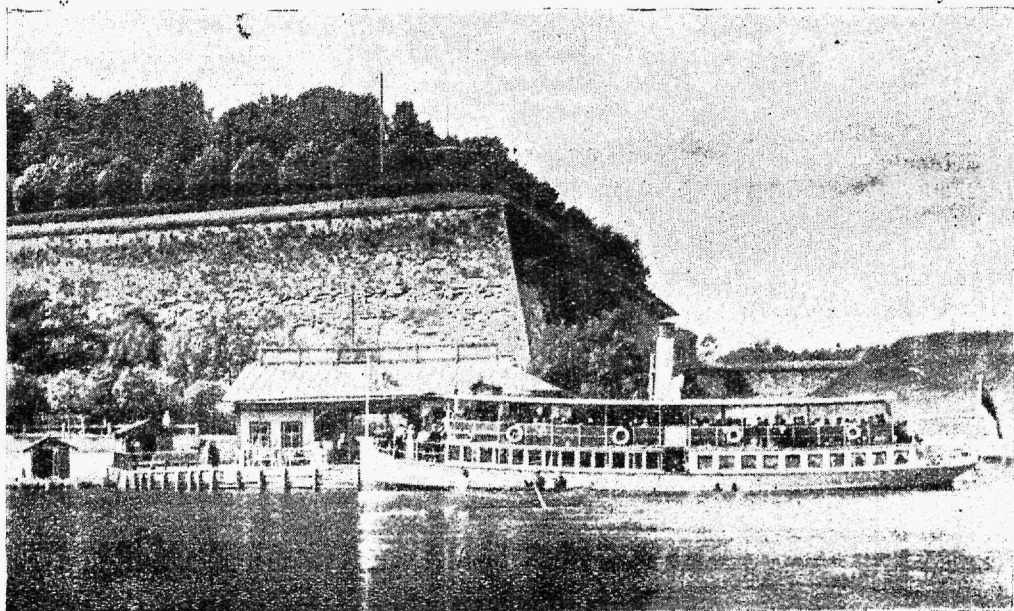

Narva rootsiaegne maa-alune käik.

See sõjakäik oli valmistatud ette suurema hoolega kui eelmised, samuti viidi ta läbi osavamalt ja targemalt. Kuigi teekond rahapuudusel mõnigi nädal viibis, võis de la Gardie mõnepäevalise marsi järele 1 septembril jõuda Narva alla. Fleming oma trupiga oli juba kohal, nii võis varustuse laevadelt väljalaadimine alata. Suurem varustus koosnes nimelt 22-st piiramis- ja 18-st väljasuurtükist. De la Gardie trupp koosnes 13 jalaväe osast ja 9 ratsatrupist — kokku umbes 7000 — 8000 meest. 4 septembril võisid piirajad alata laskmist linna päale kolmelt eri kohalt. Linna kaitsmise huvides ei tarvitatud hõõguvaid kuule. Eriti hoogsalt anti tuld lossile, kuni kahe ööpäevase laskmise järele 6 sept. lossi lõunapoolses müüris ilmnis pragu, vaatamata sellele et müür oma 3 arsinat paks võis olla. Kaitsejatele tehti ettepanek

allaanda, kuid komandant keeldus seda tegemast. De la Gardie otsustas lossi vallutada tormijooksuga, mis tal ka korda läks raske ja kaotusrikka lahingu järele. Lossist tungiti edasi linna, kusjuures lahing jätkus tänavatel nõudes 2000 mehe suuruse ohvri. Linna riisuti ja kohalikkude elanikkude — venelaste — vastu tarvitati vägivalda, kuigi mitte niivõrd rootslaste kui just venelaste endi poolt, kes enne rootslaste poole üle olid läinud.

Selle järele asus De la Gardie Ivangorodi vallutamisele — kindlus, mida kaitses 300 meheline trupp. Kohe, kui laskmine algas, otsustas kindlus allaanda, tingimusel, et nii sõjavägi kui ka elanikud vabalt võiksid linnast lahkuda. De la Gardie tahtis hoiduda uuest kahtlemata kaotusrikkast tormijooksust ühes sellele järgneva riisumisega ja verevalamisega ja otsustas

Narva sadam ja rootsiaegne kindluse müür.

sellepärast võtta vastu esitatud tingimused. 17 septembril allus Ivangorod kuna garnison ja kodanikud linnast lahkusid. Rootslased, saanud sel viisil Narva ja selle juure kuuluva kindluse omanikuks, nimetasid sõjas kuulsuse omandanud feldoberst Karl Horni kindlusevalitsejaks. Hiljem, aastal 1590, kaitses ta suure

eduga Narvat venelaste vastu. Teatavasti on mõlemad, nii Pontus de la Gardie kui Karl Horn, maetud Tallinna doomkirikusse. Teusina rahu puhul aastal 1595 tunnustati Narva vormilikult Rootsile alluvaks ja ühendati viimase saatusega kuni 1704-da aastani, nii siis enam kui 100-ks aastaks.

Sõprussidemed Eesti-Rootsi vahel tugevnevad.

Kirjutanud sõjaajaloo prof. Rootsi kindralstaabi kapten kuninga kaardiväest Olof de Ribbing.

Estonia has for centuries fought the good fight as the extreme outpost of the Occident towards the east. Many times the eastern tribes have crossed the frontier and invaded the country, sweeping on with fire and sword. When in the middle of the sixteenth century the Estonian people attached itself to the Kingdom of Sweden, this action implied that Estonia was strongly connected with the western Civilization round the Baltic. Since that time the sense of solidarity between Estonia and Sweden has not been extinguished whatever fates have passed over the countries of the North.

Shortly after Estonia had stepped forward as a free and independent state, I had for the first time the pleasure of visiting the country. At that time many wounds, afflicted by the calamities of passed years, were still bleeding. Everyone who later on has visited Estonia,

must be astonished that the recovery to health has come so soon and that the country has developed so rapidly.

Already the first time I visited Estonia I had the feeling of having come to old friends. During that visit I made a journey, tracing the steps of king Charles XII and his army — from Tallinn to Narva, from Narva to Tartu and from there following the army's marches day by day, to Walk and so on to Riga. Everywhere in the Estonian territory a feeling of friendship for Sweden was strongly perceivable. It was obvious, that the Swedish Times „the Golden Times“ were cherished in tender remembrance by all classes of the people.

I am much obliged to the Editor of the „Twelve Years“ for the opportunity he has given me of expressing with these few words my warm gratitude for the kindness and hospitality, that has been bestowed upon me in the

free Estonia. I should like to regard this kindness and hospitality as an expression of friendship for my country, Sweden.

Stockholm, February 3:d, 1930

Olof Ribbing,

Captain, Royal Horse Guards.

Prof. Ribbingi läkitus eestikeeles on järgmine:

Eesti on aastasadu võidlenud ausat võitlust kui äärmine rindepost Läänest idasse. Palju kordi on idarahvad tulnud üle piiri ja valdanud maa, pühkides selle tule ja mõõgaga. Kui 6 aastasaja keskpaigu Eesti rahvas ise ühines Rootsi kuningariigiga, siis sellest aktist tuli arusaada kui Eesti tugevast sidemest Lääne kultuuriga Baltimaadel. Sellest ajast peale solidaarsuse tunded Eesti-Rootsi vahel ei ole kustunud, olgugi et Põhja mitmesugused muutused läbi elanud.

Hiljuti Eesti astus välja kui vaba ja iseseisev riik. Mul oli hea juhus iseseisvuse algul kohe seda maad külastada. Tol ajal olid paljud haavad, mis löödud endiste aastate hädadest, veel verised. Igaüks, kes hiljem Eestit külasta-

nud, peab imestama, et paranemine tulnud ruttu ja et maa arenenud kiiresti.

Juba minu esimesel Eesti külastamisel oli vana sõprus tunda. Sellel külastamisel matkasin Kaarel XII ja tema sõjaväe jälgedes Tallinnast Narva, Narvast Tartu ja sealt edasi sõjaväeliikumiste jälgedes

Valka ning nõnda kuni Riiani. Igal pool Eesti territooriumil oli tunda tugevasti märgatavat sõprust Rootsile. Selgesti oli näha, et Rootsi „kuldne aeg“ terve rahva mälestuses püsis.

Võlgenen tänu „12 Aasta“ toimetajale minule antud soodsa võimaluse eest avaldada mõnesõnaline tervitus selle häduse ja vastuvõtte eest, millega mind austati vabas Eestis. Mulle on meelitat seda hädust ja vastuvõtlikkust näha kui sõpruse väljendust oma maale-Rootsile.“

Märkus: Prof. Ribbingi esiisa kindral Ribbing oli Põhja sõja ajal 1700a. Narva lahingus ratsaväejuhiks kes ennastohverdava vahvusega viis lahingu oma rindel võidurikka lõpule. See lahing

oli niivõrd hasartne, et kindral Ribbing märkas oma jala kaotust alles pärast lahingut.

Rootsi kuningas Gustav Adolf, kes läinud aastal külastas Eestit sõprussidemete süvendamiseks.

Ühisjooni Eesti-Norra vahel.

Kirjutanud Norra Akadeemilise Naiskoori liige Solveig Gulli.

Olen palju maid külastanud, kuid kusagilt pole nii palju häid mälestusi säilinud kui armsast Eestist, mida külastasin Norra Akadeemilise Naiskoori liikmena Eesti suure laulupeo ajal 1928 a. suvel. Selle külastamise tervel väitel näis Eesti meile väga kodune olevat. Meie veendusime, et Norra-Eesti vahel on palju ühisjooni, mis aluseks hääde sõprussidemete loomisele mõlemate riikide vahel.

„12 Aasta“ toimetus palus minult lühikest ülevaadet Norra riigimeeste kohta, mida aga

kahjuks anda ei saa, sest ma ei tee politikaga tegemist. Arvan ka, et see vähe huvitav oleks. Pean nii palju ütlema, et ka meil sageli vahelduvad rahvajuhtide nimed, nagu on Troudlijem muutunud Nidoros'iks.

Ühes sellega avaldan Eestile omad paremad tervitused. Öitsegu ja arenegu vaba Eesti ning jäägu tema ilus lipp uhkelt lehvima! Selle sooviga ühinevad ka minu kaasmaalased — norralannad fjordide maalt.

Armastust ja usaldust võrdsest kõigile.

Kirjutanud paavsti teenistuses olev Narva Rooma-Katoliku koguduse preester Leo Abrailis.

Pühitsedes 12-dat iseseisva E. Vabariigi aastapäeva, kõik Eestis elavad katoliiklased võlgnevad oma tunnustust selle riigile, kus nad võivad vabalt tunnustada ja arendada oma usku. Kõigi katoliiklaste, kuid eriti nende nimel, kes oma rinnaga kaitsesid Eestit vabadussõja ajal, avaldan parimad soovid E. Vabariigi õitsvaks arenguks kõigil aladel. Kuid tõeline õitsemine on mõeldav ainult rahva üksmeelsel hoidumisel usule, kõrgele tugevale ja kõikeelustavale. Pole kaugelki rahuldav pöörata tähelepanu vaid rahva elu materiaalsetele huvidele. Rahva hing nõuab ja otsib midagi kõrgemat — ainult leib ei toida inimest.

Neid kõrgemaid unistusi rahuldab vaid usk, taotlev õiglust, armastust, usaldust võrdsest kõigile. Soovides näha ilusat üksmeelset tulevikku ja tõsist isamaa armastust, on tarvis suuremat tähelepanu pöörata noor-

soo usulisele kasvatusel, et hoiduda masendavaist tulemusist, mida näeme praegu ühes meie naaberriigis. Sääb kasvav noorsugu, ilmajäädes igasugusest usulisest kasvatusel, ei

tunne kõige algelismaidki nõudeid õiglustest ja austusest oma riigi ja vanemate vastu. Niisugune noorus, fundamata jumalat ja elu eesmärki, ei suuda leida õnne maa peal ja kiirelt tüdineb elust, lugedes elu viletsaks ja otstarbetuks. Pole ime, et sel viisil kasvatatud noorsoolt ei või oodata innukat isamaalsust. Kõik Eesti kodanikud, vaatamata usule ja rahvusele on kohustatud ühendama oma jõu noore Vabariigi ülesehitustööle. On vist kõigile tuntud vanasõna „Palveta ja tööta“. Palvetagem Jumalale meie noore Vabariigi 12-dal aastapäeval, et ta õnnistaks meie tööd isamaahuvides, ja et

Paavst Pius XI.

tema abiga saavutaksime kunagi helge tuleviku.

** *Salvum fae, Domine, rempublicam nostram et exandi nos in die, qua invocaverimus Te!*

Side Eesti-Poola vahel kasvab.

Kirjutanud populaarne teadusemees ja noorte kasvataja, N.M.K.Ü. direktor Paul Super.

Dear Mr. Altro,

It is indeed a pleasure to write a few words of congratulation to your energetic and vigorous country upon attaining the 12-th anniversary of its freedom as an independent republic. I sincerley wish that these years may stretch into many times 12 and that the valued possession of freedom and independence may never pass from your hands.

Having been in your countri some four times I am in a position to appreciate the sterling qualities of character of the Estonian people and to sympathize with them deeply in their efforts to reestablish national life after many years of foreign oppression.

It is also my hope that with the passing of the years the relation between Estonia and Poland may grow increasingly close and sympathetic and that your country and the country

in which I live may side bi side stand for the largest interests of this newly freed belt of land stretching from the Blatic to the Black Sea.

Very truly yours,
Paul Super

Director Polish Y.M.C.A.

Direktor P. Superi artikli sisu eestikeeles on järgmine:

Mul on meeldiv juhus kirjutada mõni sõna õnnesooviks energilisele ja tugevale Eesti Vabariigile tema 12. iseseisvuse aastapäeva puhul. Ma südamest soovin, et need 12 aastat võiksid korduda palju kordi ja et kallis vabadus ja iseseisvus ialgi Eestilt ei kaoks.

Külastades Eestit 4 korda oli mul võimalus hinnata Eesti rahva iseloomu tublidust ja sügavalt tunda tema vastu sümpaatiat tema püüetes uuesti ülesehitada rahvuslikku elu, pärast paljuid aastaid kestnud võõra surve all olemist,

Samuti hellitan lootust, et aastate möödumisel Eesti-Poola suhted arenevad üsna ligidas- teks ja et rahvad sümpatuseeruvad teineteisele

ning, et Eesti ja riik, kus mina elan, võivad edule püüdes seista külj-külje vastu Baltiast kuni Mustamereni.

Ainelise ilmavaate kurvad tagajärjed.

Kirjutanud mitropoliit Aleksander.

Suur sõda ja temale järgnevad sega- dused on jätnud sügavad ja rasked jäljed inimkonna elusse. Rahutu on elumeri. Maailm on kaetud tumeda looriga. Ikka rohkem ja rohkem näib maad võtvat rõ- hutud ja raske meeleolu. Väärnähtused ja kuriteod kasvavad. Ühtelugu leiame ajakirjanduses, kus peegelduvad elu näh- tused ja sündmused, teateid kõiksugus- test kuritöödest: tapmistest, enesetapmis- test, röövimistest, vargustest, raiskamistest, perekonnaelu kurbmängudest ja muudest väärnähtustest.

Kõik see tõendab, et elu ei liigu mitte loomulikku rada. Ajamärgid pakuvad kur- ba, isegi kohutavat pilti.

Eriti iseloomustav praeguse aja kohta on see, et elu, mis igaüks loomu- sunnil peaks armastama, hoidma ja kõige kallimaks pidama, näib paljudes kaota- nud oma väärtuse, mida tõendab suur enesetapmiste arv.

Sarnase olukorra kandvamaks põhju- seks on aineiline ilmavaade, kuna kõlblis- sed ja vaimlised varad ja huvid on kõr- vale jäetud.

Väga kujukalt kirjeldab ainelise ilma- vaate kohutavaid tagajärgi üks silmapais- tev inimkonna elu tundja (O. Funke): „Huvi ainelise ilma vastu muutub lõppude lõpuks põlgtuseks, isegi vihkamiseks selle ilma vastu. Himude teenimine teeb elu vastikuks. Sadade tuhandete kaupa rändavad nüüd inimesed mitmetel elutee-

del ilma huvita elu vastu, ilma soovita töötada, ilma lootuseta, usuta ja armastu- seta.

Peaaegu kõigil elu ja tegevuse aladel ilmub üks pettumus teise järele. Tusane meel, rahulolematust, kurbus paistab ühede silmist, rahaahnus, kadedus, vihavaen piinab teiste südameid. Kui vähe on prae- gusel ajal inimesi, kes tunnevad rõõmu oma tööst ja tegevusest! Vaimlisest rõõ- must pole juttugi.

Aine neelab ära need, kes teda kum- mardavad. Aineiline ilmavaade on inimsoo hävitaja ingel“.

Neile tabavatele sõnadele ei tarvitse palju juure lisada. Nad kirjeldavad loomu- truult seda, mis olemas on.

Et või püsida ükski hoone ilma kindla aluseta.

Ei saa sihile ükski laev ilma tüürita.

Ei edene elu ilma kindlate juhtnööri- deta, ilma kõlblise aluseta, ilma kõrge- mate siltideta.

Sellepärast eriti meie päivil peavad kallid olema ja paistma kõigile heledasti ja selgesti kõlbluse kõrged aated, et ära- tada inimese südameid ja kutsuda neid armastuse, õiguse ja valguse radadele. Et meie eluhoone seisaks kindlasti ja pü- sivalt ning meie elulaev ei hukkuks, peame elama ja töötama Kristuse õpetuse põhjal, kes on kõlbluse Jumalik õpetaja ja inimsoo kõrgem eeskuju.

Kaitsevägi päästis Narva tööstuse hävinemisest.

Kirjutanud kindral-major O. Heinze.

Saavutasime oma riikliku iseseisvuse kogu rahva üksmeelse ja ennastohverdava tegevuse ning selle tegevuse juhtimiseks vääriliste juhtide leidmise tõttu.

Kaitseväge ja ta juhtide ülesandeks oli: vabastades maad vaenlastest ja purustades vaenlaste igasuguseid uusi sissetungimise- katseid, jõuga kaasa aidata iseseisvuse

saavutamisele. Tähtsa koha omas siin Narva rinne. Kaitstes seda rinnet sääl- pool Narva jõe looduslikku joont, kaitse- vägi ja tema juhid muuseas hoidsid ära Narva tööstuse suurema hävinemise, mis kahtlemata on kaasa aidanud ka meie riigi majandusliku seisukorra tugevni- misele.

Põhja-Eesti vabastamisest.

Kirjutanud kindral-major A. Tõnisson.

Põhja-Eesti vabastamine enamlastelt näitis julget eneseohverdamist, võitlustungi ja vahvust, mis imestusvääriline. Need päevad kuulusid Eesti kangelas-ajajärku. Kaitseväge tol ajal Põhja-Eestis juhtis kindral A. Tõnisson, kes käesoleval ajal 1. diviisi ülemaks. Selle vabastamise kohta oli nimetatud juhi poolt artikkel avaldatud vabariigi 10 aastapäeval „Kajas“. Nüüd, vabariigi 12. aastapäeva puhul, kindral Tõnissoni loal avaldatakse käesolevas ajakirjas väljavõtte tema kirjutisest:

„12. jaanuaril langes meie kätte Rakvere — Kunda joon. Soome pataljon jäeti Kundasse maha. Purtse jõel asus 4. j. rüg. diviisi reservina, jäädes Tallinna-Narva maantee raiooni. Kõik teised väeosad tungisid endises järjekorras ida sihis edasi — kuni Eesti etnograafilise piirijooneni.

17. jaanuaril oldi Toila — Jõhvi — Mäetaguse joonel.

Põhja-Eesti kiireks vabastamiseks üldse, eriti aga Narva vallutamise hõlbustamiseks aitas 1. diviisile kaasa vägede ülemjuhataja kindral Laidoner oma korduva toetusega merelt — laevastiku ja dessandi näol. Dessanti tehti mitu korda ja mitmes kohas. Viimane — Udria — Narva võtmise kergendamiseks.

22—24 kilomeetrit siinpool Narvat asub ümbrust valdav Vaivara kõrgustik. Oma Põhja- ja Ilmasõja päevilt säilinud kaevikutega pakub ta Narvale tugevat kaitset. Selle kõrgustiku ja temast lõuna poole asuvate metsade ja soode joonel oli oodata vaenlase visa vastupanu. Ülemjuhataja lasi Kundasse koondatud Soome pataljoni ja meie eri dessantsalga, üldarvuga 900 meest, 16. jaanuaril laevadele laadida ning Vaivara — Narva vahel, Udria rannas, maale saata. 17. jaanuari õhtuks õnnestus pooled mehed kaldale toimetada. Ülejäänud järgmise päeva lõuna päiku. Maandunud kompanid võtsid vaenlase seljataga oma alla Udria küla, Laagna ja Repniku mõisa. Laevad avasid suurtükitele vaenlase Vaivara varu positsioonide, raudtee, Jõesuu, Mereküla ja Riigiküla pihta.

Ootamata dessant, tulistamine laevadelt ja maaväe hoogne lähenemine tekitas vaenlase seljataga ja rindel suurt ärevust ning segadust. Mõjus põrutavalt punaväe juhatause peale. Tema reservid, mis olid määratud taganejate toetuseks ja visaks vastupanuks Vaivaras, pidasid väljapääsu lõksust võimatuks ning andsid endid täies koosseisus 18. jaanuaril meie 1. jalaväe rügemendile vangi. Punaväe juhatus andis käsu: 18. jaanuaril kell 16 alata üldist kiiret taganemist — Narvajõe taha.

18. jaanuari keskpäeval liikus dessandi Soome 1. kompani Merekülalt Jõesuhu, 2. kompani Puhkovašt ja Voodavast — Riigikülla. Mõlemil

olid meie salgad, kui keele ja maastiku tundjad, kaasas. Ülejäänud dessandi jõud jäid Peeter-ristile.

Soome 2. kompani ei leidnud Riigikülas punaseid, võttis kohe suuna Narva peale. Seda sama tegi ka 1. kompani, kui ta ilma vastupanuta Jõesuhu jõudnud oli. Pimeduse alguseks, kell 17.30, sammus 2. kompani enamlastest tähelepanemata Siivertsi poolt Narva eeslinna sisse. Varsti järgnes temale 1. kompani. Mõlemad tungisid raekoja platsile. Seal algas vaenlasega verine võitlus. Enamlased olid ootamatusest sedavõrd rabatud, et pea kaotasid, õiget vastupanu korraldada ei suutnud, vaid suures segaduses püsse ja kuulipildujaid plagistades põgenemiseks teed otsisid. Nende kaotused olid suured. Palju sõja varustust jäi linna maha. Õhtuks kell 20 oli südalinn meie käes.

Linna lõunapoolne osa ühes jaama ja raudtee sillaga jäi veel vaenlase valdamisele. Seda kasutas ta kogu öö oma väeosade ja varanduse toimetamiseks Narvajõe taha.

18. jaanuari õhtul jõudsid Balti rügemendi ratsa osad Narvajõeni välja. Kogu diviisi lähenes Ida piirile suure hooga.

Varasel hommikul 19. jaanuaril jõudsid linna ka teised dessantosad, nii meie kui Soome mehed. Nende kallaletungi ja kogu diviisi kiire ning hooga lähenemise ühisel mõjul taganesid lahinguid lüües viimased punased Venemaale.

Samal hommikul tuli linna ka ratsarügem. luuresalk. Kell 12 päeval ilmus Kadastiku lääne servale 5. j. rügemendi eelsalk kapten Munneri komando all. Ning vähe hiljem linna põhja raiooni 1. j. rügemendi osad.

Narva ja tema idapoolse osa — Jaanlinna — lõpulik vallutamine meie vägede poolt sündis 19. jaanuaril.

Põhja-Eesti vabastamisest võttis kogu diviisi ühtlaselt osa. Väeosad tegutsesid täiesti kooskõlas diviisi juhatause poolt antud kindlate juhtnõuete ja käskude järele. Ükski osa ei jätnud oma ülesannete täitmist teiste hooleks. Kõik väeüksused olid ihu ja hingega ühise asja juures. Diviisi üldine suurejooneline edu oli tema osade kooskõlastatud ja ühemeelse jõupingutuse vili.

Põhja-Eesti vabastamine üldse, eriti aga selle läbiviimine nii kiires korras, ei jätnud vistist mõju avaldamata Lõuna rinde tegevuse peale. Kui Põhja-Eestis vaenlasest jagu saadi ja suure kiirusega maalt välja kihutati, siis oli see Lõuna-Eestis tegutsevatele kaasvõitlejatele kahtlemata elavaks näteks ja kindlaks pandiks, et ka nemad kodumaa sealse osa vabastada suudavad. Põhja rindel tekkinud sõjakat meeoleolu ja lahingu hoogu viisid omalt poolt soomusrongid sinna kaasa.

Põhja-Eesti ja tema tähtsama strateegilise, ajaloolise ja majandusliku keskkoha — Narva — vabastamine 12 aasta eest oli suureks sünd-

museliks Põhja-ja eriti Kirde-Eestis. Aga ka tähtsaks sündmuseks kogu Eestile. Oli Eestile ajalooliseks sündmuseks.

Välismaa saadused röövivad meie töölistelt leiva.

Kirjutanud dr. R. P.

Seda päälkirja pole selle artikli kirjutaja väljamõelnud, vaid ta esineb ühe tõsise rahvamajandusliku artikli päälkirjana ühes Berliini suuremas ja tõsisemas päevalehes.

Nimetatud artikkel kutsub tungivalt üles publikut ja valitsust, kõike teha selleks, et kodumaa töötatöölise häda vähendada ja takistada kodumaa raha ja varandust välismaale laiali minemast. Valitsuselt nõuab artikkel, et see tolle revideeriks, kus tarvis, kõrgendaks. See takistaks kaupadel, mida valmistatakse kodumaal, või mille valmistamine tarvilikkude kaitsetollidega võimaldatud, välismaalt sisse voolata. Seega jääks töö, mis välismaa kauba juures teinud välismaa tööline, kodumaa tööliste teha, kes sellega oma ülespidamise teenib ega seega koormavaks ei muutu riigile ja kaaskodanikkudele, kes ju teda peaksid ülalpidama.

Seltskonnalt aga nõuab artikkel loobumist oma täiesti põhjendamatust eelarvamusest ja sümpaatiast välismaa kaupade suhtes, igal pool eelistada kodumaa tööstuse saaduseid end eksitada laskmata kaupmeestest, kes pakuvad oma-maa kaupade asemel välismaa omi. Seltskond peab äranägemisele ja vastastikusele arusaamisele selle üle jõudma, et ta kodumaa kaupade tarvitamisega oma kaaskodanikule, kodumaa töölistele, võimaldab tööd ja ülespidamist. See peaks aga enesestmõistetavalt olema igale isamaaliseks kohustuseks. Samuti peab igaüks teadlik olema selles, et tema raha kodumaa tööstuse toetamisega jääb omale maale, aidates seega riiki ja vähendades rahupuudust, seega iseend ja oma riiki rikastades ja paremusele viies. Välismaa kaupade ostmine aga teeks vaesemaks nii üksiku isiku kui ka riigi, esijoones kodumaa tööliste.

Samas artiklis mainitakse teiste riikide samme kodumaa tööstuse saaduste kaitsemiseks ja nõudmise suurendamiseks. Ameerika kõrghindas 4—5 kuu eest tolle kuni 85% võrra kõigilt kaupadelt, mille valmistamine kodumaal võimalik, kolmandat korda 10 aasta järele, et seega takistada väliskaupade sissevoolu.

Inglismaal esineb suurejooneline organisatsioon, laotudes üle kogu maa, haarates kaasa kõik seltskonna kihid kuningaga eesotsas. Eesmärgiks on kodumaa saaduste arendamine ja seltskonna eemale juhtimine välismaa kaupade ostmiselt.

Sellesisulisi ettelugemisi peetakse korrapäraselt koolides, tööliste, majaperenaiste ühingutes, kõigis klubides. Valitsus andis 1929 a. algul 2 miljoni naela, 400,000 naela aasta kohta 5 aasta jooksul, kodumaa tööstussaaduste propageerimiseks.

See propaganda toimub avalikkude loengute, plakatite, kuulutuste kaudu raudtee vagunites, trammides, laevadel, lõbustuspaikades, valgusreklaami kaudu, kirjade märkimise kaudu lausega: „English goods — best goods“, „Buy — English goods etc“. Kõik ajalehed eriti „Daily Mail“ propageerivad seda mõtet tasuta ja esmajärguliselt ning järjekindlalt.

Prantsusmaal, mainib artikkel, propageerivad valitsus, ajakirjandus ja seltskond kodumaa saaduste tarvitamist samal viisil kui Inglismaalgi.

Siin on iseäranis raudtee end selle propaganda teenistusse annud: selleks on eriliselt otstarbele vastavalt sisustatud vagunid, kus maksuta ja ülevaatlikult on korraldatud vabrikantidelt kauba proovid ja kus võimalik, isegi kaubad väiksemal hulgal esitatud. Need vagunid jäetakse mõneks päevaks publikumile vaatamiseks niisugustesse vähematesse jaamadesse, millel on vähem ühendus maaga. Erilised raudtee teenijad saadavad neid vagunisi, annavad inimestele tarvilikke teateid, kutsuvad üles ostma ainult Prantsusmaa kaupa välismaa kauba asemel, võtavad vastu tellimisi ja müüvad kaupasid.

Hispaanias arendab energilist propagandat eriti ajakirjandus sageli kõige hoolimatumal kombel. Ta nimetab seda ebapatriootiliseks, kodumaa tööliste äraandmiseks, kui kusagil sünnib välismaa kaupade müük ja konsum liig silmatorkaval viisil.

Erilise tugevusega, kõiki seltskonnakihte läbistades kuni kõige kõrgemateni ringkondadeni, toimub, propaganda kodumaa tööstuse kasuks, kõigi välismaa kaupade tagasitõrjumisega, Itaalias Mussolini mõjutusel. Itaaliale pole maksvad juba aastate eest ei prantsuse ega inglise moed ega eeskirjad. Itaalia tahab harrastada täie teadvusega ainult itaaliapäraseid moode ja kaupu ja iga itaallane ütleb ostentatiivselt: „kõik, mida võimalik kodumaal valmistada, tuleb ka kodumaal tarvitada ja kanda, kuna ta on itaaliapärase, olgugi ehk vanamoodne.“

Selle tõttu õitseb Itaalias tööstus juba aastate eest; tööline on rahul, puuduvad streigid, samuti töötatöölisel.

Et meie suguvennad soomlased on uhked, tarvitades ainult soomeprodukte ja saadusi, teame ammugi. Ja jälle uus juhused selleks oli, kui soomlased avaldasid meile kaubalepingu, tõstes tolle kõigile saadustele kuni kartulateni, tekstiil saadustele aga isegi neljakordseks.

Nii teevad teised rahvad — nii peame ka meie tegema: peame kõigis [olukordades ja igal juhusel ostma ja konsomeerima saadusi ja produkte, mille valmistamine võimaldatud kodumaal, et sellega meie kaaskodanikud, töölised, leiaksid tööd ja ülespidamist ja et meie raha ei voolaks välismaalaste taskudesse, seega meie enestele kaduma minnes.

Siis jõuame ka meie uuesti jõukusele ja paremusele!

Fordi 3 lihtsat printsiipi, mis kindlustavad tööedu.

Kirjutanud Henry Ford Ameerikast.

The keyword to mass production is simplicity. Three plain principles underlie it: (a) the planned orderly progression of the commodity through the shop; (b) the delivery of work instead of leaving it to the workman's initiative to find it; (c) an analysis of operations into their constituent parts. These are distinct but not separate steps: all are involved in the first one. To plan the progress of material from the initial manufacturing until its emergence as a finished product involves shop planning on a large scale and the manufacture and delivery of material, tools and parts at various points along the line. To do this successfully with a progressing piece of work means a careful breaking up of the work into its „operations“ in sequence. All three fundamentals are involved in the original act of planning a moving line of production.

Mr. Fordi 3 punkti sisu eestikeeles on järgmine:

Võti massproduktile on lihtne. Kolm kerget printsiipi on tema aluseks: (a) plaani- ja kaval-kindel kauba progresseerimine kaupluses; (b) töö jaotus ja leidlikkus juhuks, kui tööprodukt tööandja juurde seisma peab jääma; (c) operatsioonide analüüsimine nende koosseisvateks osadeks. Need on lahutamata ühtekuuluvad astmed; kõik nad on olemas esimeses printsiibis. Tuleb kavastada saaduste progressi produtseerimise algusest peale kuni nende lõpuliku väljatöötamiseni kaubaproduktidena, mis selleks ettenähtud laias mastaabis. Samuti kavastada töötamine ja materjali jagamine, tööriistad ja nende osad vastavatele aladele. Teha kõike seda edu kaal ühes töö osade progresseerumisega tähendab algatuse viimistletud lõpuleviimist tema lõpu „operatsioonidele“. Kõik need kolm põhialust peituvad tööstuse eelkava ja algatuse aktis.

Rahapuudus ja vaesus.

Kirjutanud Sing-Song.

Igaüks, kes annab rohkem välja kui ta teenib, jääb ajajooksul vaesemaks — see tõsiasi on tuttav kõigile. Nagu see on üksiku isikuga, nii ka terve maaga: kui riik saadab rohkem raha välismaale, kui talle säält sisse tuleb, siis muutub ta järjest vaesemaks — ja nii on see kahjuks meie riigiga!

Alates meie riigi loomispäivilt näitab statistika ainult kolmel aastal välisraha suuremat sissetulekut. Need aastad olid.

1925	+0,6 milj. kr.
1926	+1,8 „
1927	+6,8 „

Välisraha sisse tulnud vähemal arvul on

1928	7,0 milj. kr.
kuni okt. 1929	7,4 „

Järjekult on meie riik lühikese aja jooksul 1925 a. kuni 1929 a. 5,2 milj. krooni võrra vae-

semaks muutunud. Pole siis ime, et seda tunneb igaüks meist, arusaades, et riigis on vähemal arvul raha ja et ka igaüks ise on jäänud vaesemaks.

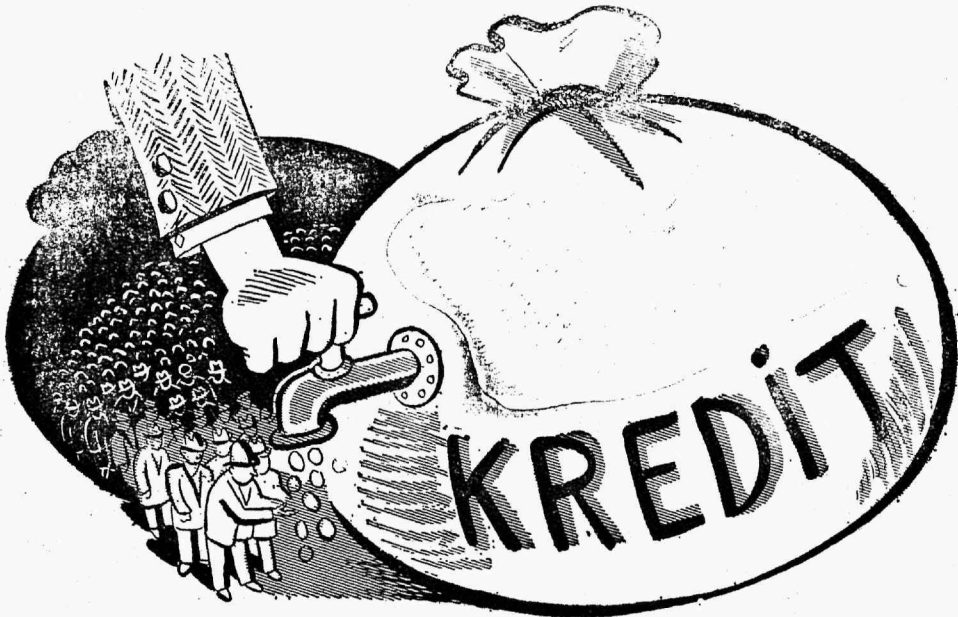
Makstakse vekslitega ainult 10 krooni sääli, kus enne tasuti rahas, kuna need vekslid pankroti puhul harilikult väljamaksmata jäävad!

Sarnase rahakaotuse juures on küll mõistev, et 1929 a. esimesel poolaastal 41056 veksliprotesti ette tuli, kogusummas 9,6 milj. kr. (1928 a. esimesel poolaastal protesteeriti 20070 vekslit, kogusummas 5,1 milj. kr.). Samuti, et ühe aasta jooksul pankrotid üle kogu maa kartustäratavalt on kasvanud, et vabrikud järjest tööd vähendavad töölisi lahti lastes, mis kogu aeg suurendab töötatööliste arvu.

Ajakirjanduses, samuti riigikogus toonitatakse alati, et meie raha välismaale voolamine päämiselt tingitud on eelmiste aastate ikaldustest.

See arvamine ei ühtu aga tõsioludega. Juuli kuul 1928 näitas statistika esimese kuue kuu kohta passiivset kaubabilanssi, tähendab—meie raha oli suuremal määral läinud välisriikidesse 3,1 milj. kr. võrra, kuna 1927 aastal sama aja jooksul kauba bilansi passiivsus ulatas ainult 1,6 milj. kroonini ja 1926 a. oli koguni kaubabilans samal ajal aktiivne 1,1 milj krooni võrra. Kuna aga enne juulikuud ikaldus meie sisse ega väljaveole mingit mõju avaldada ei

saanud, siis peab tegema siit uuesti lõppjärel-duse, et meie majanduslik halvenemine algas juba 1927 a., kus aga lõikus oli hää. Seega ei saa kaubabilansi suurenevat passiivsust panna ikalduse arvele. Kõrvale jättes statistika, kõnelevad selle vastu, nagu oleks rahapuuduse põhjuseks ikaldus, veel teated ja ülesmärkimised meie sisse ja väljaveo suuruse kohta 1928 ja 1929 a., mil kannatati ikalduse tagajärgede all.

Sellekohasel järeluurimisel selgub, et on sisseveetud 1,2 milj. krooni eest rohkem ja väljaveetud 6,4 milj. krooni eest vähem, kokku 7,52 milj. krooniline passiivsus esimese 4 kuu jooksul 1929 a., missuguseid päämiselt tuleb arvestada. Üldine kaubabilansi passiivsus kogu aja jooksul oli aga 10,45 milj. kr. — järjekult 3 milj. kr. rahavähennemist ainult 1/3 aasta jooksul ja mitte ikaldusest tingitud, vaid hoopis teistsugustel põhjustel. Sellest selgub, et meil isegi kõige parema lõikuse puhul pole võimalik raha väljavoolu takistada, sellega ennast ja oma maad vaaseks tehes, kui meie mitte kogu oma elu teisiti ei korralda.

Meie, igaüks üksikult võetuna, peame kokkuhoidlikumalt elama, igaüks meist peab vähem raha väljaandma kui ta teenib, siis kasvab edaspidi tema jõukus. Iseäranis peaks igaüks hoidma oma vaevaga teenitud raha luksus asjade ostmiseks kulutamast. Meie ei tohi iialgi unustada, et meie maapind vaene on, tema produktiivsus väiksem kui üldiselt võetuna mustamulla maades Lõuna-Venemaal, Saksamaal, Inglismaal, Prantsusmaal, Kalifornias ja Ameerikas. Samuti peame mõtlema sellele, et elame põhjamaal ja meie maapind produtseerib ainult väga lühikese aja, suve, vältusel, andes ainult ühe

ja kaunis kehva lõikuse. Lõunamaades produtseerib maapind palju pikema aja jooksul ja annab selle tõttu parema saagi, sageli kahekordse.

Need põhjused manitsevad meid kokkuhoiule ja hoolsamale tööle.

Kuid on veel midagi sama tähtsat: igaüks meist peab muretsema selle eest, et tema raha jääks kodumaale, see läbi teda hoides oma riigile ja kaaskodanikkudele ja nii tuleb ta töö läbi jälle meie endi kätte tagasi. Selle saavutame aga ainult kodumaal kasvavate ja valmistatavate produktide tarvitamisega. Loomulikult ei saa meie lõpulikult ja täiel määral piirduda kodumaa saadustega, kuna meil paljud ained ei kasva ega ka paljud asju ei valmistata. Ometi peame tegema endile kohuseks kõigis asjus eelistada kodumaa saaduseid välismaa omadele. Peame kaupmeestelt nõudma alati kodumaa kaupa ja neid asju, mida ei valmistata meil, tarvitama hoopis vähe ja harva. Ainult siis jääb raha riiki, on vähem töötatõelisi, kuna neil on kodumaal rohkem tööd.

Meie vabrikutel avaneb jälle võimalus rohkem töötada ja suuremat palka maksta. Meie ei tunne rahapuudust, raha tuleb jälle tagasi: meie vaesus muutub pikkamisi jõukuseks. Väliskaupade eest väljaantud raha on meile igavesti kadunud—ta läheb väljamaalaste taskudesse.

Narva lahing 1700 a.

Kirjutanud kapten Olof Ribbing.

Ümbritsetuna igast küljest vaenulikkudest riikidest nõudis vanadest aegadest pärandatud Rootsi riigi seisukord sisemistel liinidel, nagu varemgi, alalist aktiivset ülalpidamist ja energilist tegutsemist. Passiivsus venelaste ähvarduste vastu oleks sarnases olukorras olnud võrdne lämbumisele ja hävinemisele. Idas oli Rootsil kõigil aegadel täita positiivne ülesanne, kuid läänes aga ähvardas Taani ikka veel kallaletungiga seljatagant, halvates iga idasse suunitud sammu edu.

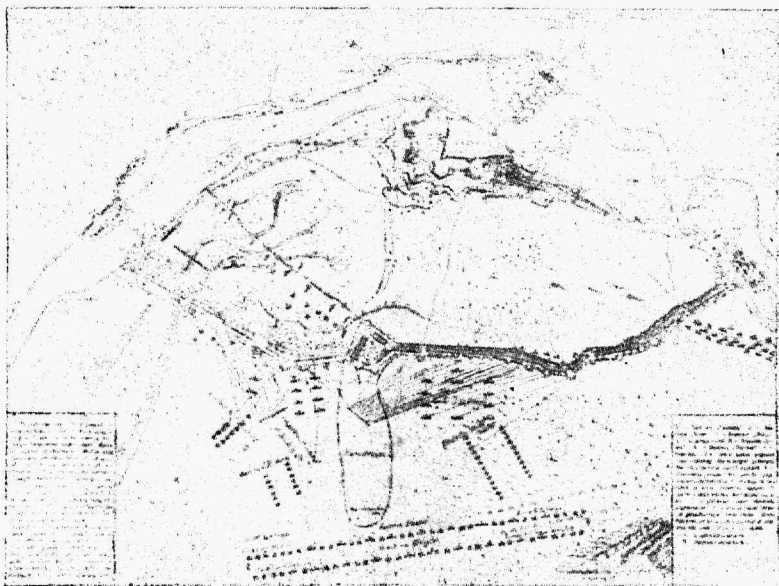
Kui naabrite poolt Rootsi võimu vastu juba kaua aega ettevalmistatud võitlus viimaks aastal 1700 lahti puhkes, siis oli seepärast kuningas Kaarel XII esimeseks ülesandeks oma seljataguse kindlustamine. Hoop anti kiirelt ja otsustavalt. Kui kuningas selle järele idarindele pöördus, leidis ta end veel kord asetatuna sisemiste liinide seisukorrale. Ühel pool oli vastaseks Poola kuningas August, kes oma Saksi armeega tagasi hoiti Riia müüride all, teisel pool seisis Vene tsaar tugeva sõjaväega Narva all.

Jällegi nõudis seisukord aktiivset tegutsemist. Köhklemine ei olnud mõeldav. Samuti ei võinud Rootsi kuningas oma operatsioonides ja taktikalises tegutsemises talitada Kesk-Euroopa väejuhtide teaduslike reeglite ja kunstlike „süsteemide“ nõuete järgi. Aastaajast vaatamata, kus väed talvekorterites seisis, pidi Rootsi sõjajõude ära kasutama hävitavaks löögiks. Ka ei lubanud viivitamist venelaste tugev jõudude ülekaal. Olud kujunesid nii, et esimene löök suuniti just nende pihta. Ja 20. novembri hommikul seisis kuningas Kaarel XII armee venelaste kindlustatud liinide ees Narva all.

Eelmised artiklid näitasid, kuidas Rootsi kuningas nii lahingukava kokkuseadmisel kui ka selle täitmisel talitas sootuisi, kui tol ajal Kesk-Euroopas valitseva joontaktika kivilinenud süsteemid ja kitsad reeglid seda ette kirjutasid. Oma väejuhisilmaga tegi ta kohe kindlaks vaenlase asetuse, kahtluseta ja viivitusega gruppeeris ta oma lahingujõud pikal liinil asuva mitmevõrra suurema vaenlase vastu võimsaks pealetungiks kahes punktis. Mõne minuti jooksul olid tema tugevad ja pealetangi- mulised väeosad võitnud vaenlase vastupanu ja vallutanud kindlustused; enne kui Vene väejuhatas maksva sõjakunsti kohaselt olukorda hinnatagi jõudis, oli Vene liin purustatud ning tsaari armee killustatud kaheks. Ning nüüd algasid Kaarli väed lahingukäsus ettenähtud kavakindlat ülesrullumist ja vaenlase tiiva haaramist.

Nagu juba eelmises artiklis tähendatud, tormasid põhjapoolse tiiva Vene väeosad kohe peale läbimurret metsikul põgenemisel Kamperholmi sillale, mis aga rõhumist välja ei kannatanud ja kokku varises. Ühendus Vene armee väeosade vahel oli katkenud, kuid rootslaste ettevõtte polnud siiski veel viidud lõpule. Sel tiival olid nimelt, nagu eelpool tähendatud, gruppeeritud kaardiväe rügemendid. Ning need püüdsid veel üldise lagunemise keskel korraldada viimast, kuigi küsitavat vastupanu. Kohapeal leiduvast puumaterjalist, peamiselt aga arvurikastest Vene voorivankritest moodustasid püsijäänud kaardiväe rügemendid siin toetuspunkti, n. n. „Vagenburgi“ („vanker-kindlustuse“), mille juurde koondusid üksikud salgad ka teistest paremtiiva väeosadest. Teistest armee-osadest ära löigatud, katkestatud sidemega, ilma võimaluseta liikuda edasi või tagasi, pidasid need väeosad siin meeletult võitlust peale selle, kui Vene väe üldjuhatus juba lakkanud oli tegutsemisest. Nende kaardiväe rügementide vapra võitluse mälestuseks on sellele kohale hiljem Vene võimude poolt püstitatud ausammas.

Selle takistuse tõttu tuli Rootsi armee rünnakolonnil võidutuhinas peatuda, mille järel- dusena kuningas Kaarli väeosad sattusid kriitilisse

Narva lahingu skeem toleaease originaali järele, mis hoiul Rootsi sõjamuuseumis.

seisukorda, kuigi suurem osa põhjapoolsest Vene väe tiivast oli täielikult lagunemisel. Igatahes olid herzog de Groy ja kindral Hallart ning palju teisi väejuhte sunnitud end võitjale vangi andma.

Kuid venelaste toetuspunkt Trubetskoi laagris polnud veel sunnitud alistuma. Veel seisis ka kindral Veide grupp — venelaste lõunapoolne tiib kindlasti kohal, eel nimetatud kivimurru juures, — kindral Vellingki nõrkade jõudude vastu, olles

mõjuvas ülekaalus. Niikaua kui meeleheitlik vastupanu põhjas ehitatud „Vagenburgis“ ei olnud veel täiesti murtud, võis seisukord iga silmapilk muutuda Rootsi vägedele väga hädaohtlikuks.

Siin oli Rootsi väejuhatusel täita suured ülesanded. Lahinguajal, kus olukord sedavõrd raske oli, et mitmes kohas võimata oli pealetungivate väeosade vahel korda alal hoida, pidi otsustava löögi andmiseks korraldatama vägede ümbergruppimine.

Kuninglik väejuht suutis siiski valitseda seiskorra üle. Kindla käega võttis ta veel kord lahingu juhatuse enda kätte. Olgugi, et vahepeal juba pimédaks läks, seati vankuma lõonud kord jälle jalule. Väejuhatuse näitas, et läbimurre üksnes võidu algust tähendab, et ettevõtte senikaua alles poolik on, kuni vaenlane püsib veel kusagil. Nüüd pidi ette võetama jõudude koondamine venelaste põhjapoolse tiiva vastu, mis omas otsustava tähtsuse. Veide tiiva vastu jäeti seepärast ainult niitugevad jõud, mis hädatarvilikud vaenlase kinnihoidmiseks, kes õnneks veel oli jäänud passiivseks. Kõik ülejäänud jõud koondati kuninga isiklikul juhatusel „Vagenburgi“ vastu. Venelaste salk, kes veel jatkas meeleheitlikku võitlust, piirati täielikult ümber, ning kell 8 õhtul järgnes lõpuakt. Põhjapoolse tiiva jäänused alistusid võitjale tingimusteta. Lipud ja standardid anti üle, kuid kantavad relvad jäeti tsaarivägede sellele osale kätte. Venelased tegid katset ka kahureid kaasa viia, kuid selle peale vastas kuningas õige lühidalt: „De äro redan bakom var rygg“ („Need on juba meie seljataga“). Venelaste suurt massi vangistuses hoida polnud mõeldav, vangistati üksnes kõrgem väejuhatuse. Selle järele parandati Rootsi juhatuse käsul kokkuvarisenud Kamperholmi sild Vene meeskonna poolt ära, ning öösel valgusid löödud venelaste salgad sellelt lahinguväljalt osalt omale maale tagasi.

Samal ajal, kui põhjas vastkirjeldatud võitluse otsustamine arenes, oli kuningas kindralrelvastusmeistri Siodbladi juhatusel lasknud korraldada erilise võitlusgrupi, kes vahepeal oli rünnanud ja vallutanud Trubetskoi laagri, Vene rinde tugeva keskpunkti. Selletõttu jäid nüüd arved õiendada veel ainult venelaste vasaku tiivaga. Juba eelpool on toonitatud, milline hädaoht peitus Rootsi vägedele selles, et kindral Veide väed peazegu täies koosseisus alles paigal püsisid. Selle aktiivne ülesastumine oleks võinud esile kutsuda äärmiselt katastroofilisi tagajärgi sel ajal, kui kuningliku armee peajõud põhjas tegevuses täielikult kinni olid. Kuid Veide hoidis alal oma passivsuse, mida põhjustas osalt ka Rootsi kahurväe tegevus, osalt demonstreeriv väljatung Hermanni kindlusest. Nii saadi kriisist üle, ning kui põhjas otsustav löök antud oli, muutus ka vaenlaste lõunatiiva seisukord lootusetuks. Hilja öösel panid kindral Veide väed relvad maha.

Kuid siin oli otsus kindel, ning võitja seadis siin üles valjumad tingimused. Seekord pidi võidetu üle andma mitte ainult lipu ja väeosade aumärgid, vaid ka relvad tulid panna kuningliku väejuhi jalge ette. See moment, kus kuningas Kaarel, asudes ühel Rätshofist (Pähklamäe) idapool asuval kõrgustikul, venelaste massi mööda lasi defileerida, on jäädvustatud maalil mis toodud „Södur“ Nr. 52, 1926 a. kaanepildina.

Lahing oli viidud lõpule, ülesanne oli täidetud ja võimas tsaari armee hävitatud. Ainult ühel osal Scheremetjevi ratsaväest oli õnnestunud pääseda üle Narva-jõe, ning teatav osa mittevõitlejaid oli põgenenud üle Kamperholmi silla enne, kui see purunes. Kõik teised olid sunnitud alla andma lahinguväljal.

Vangi võeti, nagu juba eelpool mainitud, üksnes kõrgem väejuhatuse, samuti ka osa väljamaa ohvitseri. Selle vastu langes kuningale saagiks kogu vene rikkalik laager, kõik kahurid, relvad, varustus, telgid, toidumoon jne. samuti ka tsaari välilaegas, 6 paari litaure, 151 lippu ja 20 standardi¹⁾.

Vaatamata meeletule kallaletungile ning kiirele lahingukäigule olid kuningliku armee kaotused eriti esialgu sootu väiksed, kui järgneval öösel võitlusel „Vagenburgi“ pärast olid pealetungijate kaotused juba tunduvadamad²⁾.

Rootslaste üldkaotused olid: surnuid 31 ohvitseri ja 636 sõdurit; haavatuid 66 ohvitseri, 1181 sõdurit.

Langenute hulgas oli ratsa-reservvägede juhataja kindral-major Johan Ribbing³⁾.

Narva lahing tähendas Kaarel XII võidukäigu algust idas. Kaasaegne imestav ilm kuulis küll teateid sellest, kuid ei suutnud taibata, mis oli tõelikult sündinud. Tollele ajajärgule, kus oldi köidetud kindlate kaitsevormide ja paindumatu joontaktika süsteemiga, oli Narva lahingukäik mõistatuseks. Isegi temast osavõtjad ise ei suutnud aru saada selle tähtsusest.

Kuninglik väejuht ise ei kõnelnud omast kunstist. Euroopas jäi sõjakunst veel kaua endiseks. Kunstlikuks tehtud joontaktika, mis üles ei seadnud suuri sihte, mille läbi ei saavutatud midagi otsustavat, valitses ikka veel edasi. Ka Preisi kuningas Friedrich asus joontaktika alusel.

Alles sada aastat pärast Kaarel XII ülesastumist ilmus ühes teises Euroopa osas väejuht, kes oma lahingutaktikaga kõrvaldas vanad kõlbamatud sõjapidamise viisid. Olgu siinkohal tähendatud, et sõjakunst, mis Napoleon Bonaparti võimutipule viis, oma juurtega kahtlemata Kaarel XII lahinguväljadele ulatub. Tõendust sellele võib asjastuhvitatu leida muuseumis Chevalier de Folardi taktikalise tööst, kes on uurinud üht osa Rootsi kuninga tegevust.

¹⁾ Osa lippe ja standarte rebiti lahingus lõhki või kaotati jökke.

²⁾ See oli nimelt lahinguvälja osas soisel madalikul idapool Rätshofi (Pähklamäe), kust alguse sai rahvasuus kaugele laiali lagunenud rahvajutt, mille järele kuningas lahingu ajal olevat hobuse seljast maha kukkunud ja seejuures kaotanud oma saapa, selle kuulsaks saanud saapa, mida hilisematel aegadel nii paljudes Vene muuseumides näidati!

³⁾ Rahvajutu järele, mida aga siiski võimata tõestada, olla kindral Ribbing enne ühe jala kaotanud, kuid hoolimata sellest vapralt oma väeosade eesotsas vaenlastele peale tormates surma saanud.

Omamaa saaduste propaganda.

Kirjutanud Sing-Song.

Tallinna tööstuskoda avaldas oma teatajas 17. septembril järgmise artikli.

Suuremates Euroopa riikides — Inglismaal ja Saksamaal, kus meie kaubad peaaegselt turgu leiavad, on viimasel ajal väga suurt rõhku hakatud panema omamaa saaduste propageerimisele.

Omamaa saaduste propaganda suhtes samub esirinnas Inglismaa. Eriiselt suurt tähelepanu on pööratud toiduainete propageerimisele, ning see propaganda ei ole juhuslik, vaid plaanikindel. Nii oli Inglismaal 1925 a. esimesel poolel ellu kutsutud n. n. Impeeriumi Majanduslik Komitee (Imperial Economic Comitee), kelle liikmeteks olid Ühendatud Kuningriigi, Briti asumaade ja protektoraatide valitsuste esindajad ja kelle ülesandeks seati „uurida võimalusi asumaade toiduainete valmistamiseks ja müügiiviside töstmiseks Ühendatud Kuningriigis, sihiga arendada nende kaupade tarvitamist Ü. K's eelistuseks välismailt sisseveetavatele saadustele ja edendada mõlemate, tootja ja tarvitaja, huve“. 1926. a. sanktsioneeriti Briti parlamendi poolt iga-aastane summa £ 1.000.000 — suuruses Briti kaupade müügi edendamiseks ning sellest summast määrati Impeeriumi Majandusliku Komitee soovitusel £ 40 000 — aastas 5 aasta jooksul põllutööstusteeriimi kasutada, sihiga arendada Briti põllumajandussaaduste müüki.

Läinud aastal võeti Briti parlamendis vastu seadus, mis nõuab kindlat vahetegemist välismaa ja omamaa ning asumaade kaupade vahel üksikmüügis (Merchandise Marks Bill). Üksikud sarnased märkimise nõudmised on juba hakanud ka meid, kui põllumajandussaadusi tootjate maad, puudutama (munade märkimine).

Omamaa saaduste propageerimine seati loomulikult kooskõlasse kauba standardiseerimisega, milline karjasaaduste, alavilja ja kartulite alal väga kiiresti läbi viidi. Standardiseerimisega käsikäes seati sisse üksikute kaupade jaoks rahvuslik kaubakontrollmärk.

Omamaa saaduste propageerimise otstarbel hakkas Briti valitsus kuust kuusse kuulutusis tänavatel välja panema. Üksikud ajalehed, nagu „Daily Mail“, on vabatahtlikult endale ülesandeks seadnud teha kõike võimalikku Briti saaduste propageerimiseks. Asumaade esindused Inglismaal on lasknud toiduainete alal valmistada üksikkauplejatele hinnata väljajagamiseks nende maade kaupade propaganda materjali. Ühe sõnaga: Inglismaa ei ole ühtki võimalust jätnud kasutamata, et omamaa saadusi propageerida.

Saksamaa on niipalju kui võimalik oma kaupa tollidega kaitsnud. Nagu teada kavatsevad sakslased tolle karjasaaduste peale veelgi tõsta. Alles hiljuti esitas rahvuslik partei riigipäeval seaduseelnõu, mille järele kavatsetakse

või sisseveo tolli põhitariifiks määrata Rm. 80 — per 100 kg. (üks doppeeltsenter), kusjuures riikidel, missugustega kaubaleping on olemas, toll oleks Rm. 60 —. (Praegune sisseveotoll on Rm. 30. — ja Rm. 27,50 vastavalt).

Karjaasjanduse, eriti piimaasjanduse, töstmise alal on Saksamaal viimaste aastate jooksul palju tööd ära tehtud. Saksamaa või standard on paari aasta jooksul suuresti paranenud. Paljudes provintides on kontrollkaubamärgid sisse seatud. Sarnasele kauba standardiseerimisele on järgmiseks sammuks nende kaupade propaganda. Saksamaa ajakirjanduse rahvamajandulikus osas võib alatasa märkusi leida, kus ette heidetakse, et välismaa kaubad sissemaa omade kõrval liig rohkel arvul tarvitust leiavad.

Prantsusmaal seati hiljuti sisse propagandarongid, mille otstarbeks on Prantsuse kaupade propageerimine provintsis.

Kui nüüd vaadelda meie väliskaubanduse bilanssi 1928 a. lõpul ja 1929 a. esimese 4 kuu jooksul, siis näeme, et see on harukordselt halvenenud. Meie praegused tuleviku lootused näivad olevat rajatud Nõukogude Venemaa eeskujul ainult 1) hea põllumajandusaasta ja 2) väliskrediitide peale. Need lootused aga võivad ka ainult lootusteks jääda.

Terve rida aastaid tagasi korraldati Eestis n. n. „Eesti nädal“, mis oli mõeldud sisemaa kaupade propageerimiseks. Peale seda aga ei ole otseteed midagi samal alal tehtud.

Igatahes näeme, et kõik suuremad Euroopa riigid välismaa sissevedu võimalikult piirata püüavad ja endid teistest maadest suurema sisemaa kaupade tarvitamisega tahavad teha rippumatuks. Siinkohal on Lääne-Euroopa riigid meile eeskujuks ja meie peaksime s muti samme astuma oma maa kaupade propageerimiseks ja tarbekorral üksikute tollimäärade revideerimiseks.

Ülaltoodud artiklist näeme, et kõikide riikide valitsused tollikõrgenduste ja riigi poolt organiseeritud propagandaga nii palju kui vähegi võimalik sunnivad elanikke ostma omamaa saadusi ja nii vähe kui võimalik välismaa omi. Nende eesmärk ja otstarve seejuures on esiteks, et raha jääks kodumaale ega ei voolaks väljamaalastele, teiseks, et kodumaa töölised leiaksid tööd ja teenistust, mida võimaldab omamaa produktsioon.

Õnneks näeme, et meilgi valitsus hakkab selles asjas järgima välisriikidele, kuna ta, nagu Saksamaal võitoll, tõstab tolle tekstiil ja nahakaupadele ja samuti lõunamaa puuviljad uuesti on teinud alluvaks tollile, et sellega nende sissevedu piirata.

Samuti näeme, et Tallinnas postiametis kirjad märgitakse järgmise üleskutsega „Nõudke ko-

dumaa saadusi". Seda teevad välismaa posti-ametid aga ammugi, et tarvitajatele ikka jälle meeldetuletada, et nad ostaksid kodumaa kaupa.

Igauks meist peab omajagu kaasaaidata püüdma valitsuse püüete toetamiseks, kodumaa saaduste tarvitamise tõstmiseks. Igauks peab ostes küsima, kas ta on saanud kodumaa kaupa, taga-

silükates kõik välismaa saadused. Sest ostes kodumaa kaupa jääb raha riiki, olles seega kasulik kodumaa töölisle. Välismaa kauba ostmisel toob see raha aga kasu ainult välismaalastele minnes jäädavalt kaduma meie rahvale ja riigile, muutes meid seega alati vaesemaks.

Õpilaste vabatööst koolis.

Kirjutanud dir. J. Käis.

Õpilase vaba töö põhimõte kuulub nende pedagoogiliste ideede hulka, mis leiavad kõrget hindamist kooli uute kasvatusliikude ja õpetusliikude ülesannete täitmisel. Meie algkooli uutes õppekavades kooli ülesanded on selgesti väljendatud: kasvatada kehaliselt ja vaimliselt mitme-

külgsest arenenud inimest isiksuseks, teovõim-aks, ühiskonna liikmeks ja riigikodanikuks, varustades teda ka püsivate ja elus vajalikkude oskuste ja teadmistega. Järelikult, uus kool hindab nii individuaalset kui sotsiaalset kasvatust.

Narva-Jõesuu mererand, kus võib vaba aega mööda saata.

Seda ei vajanud sugugi vana veneaegne kool, mille halvast pärandusest meie pole veel lahti saanud tänapäevani.

Isiksuse arendamiseks peab meie kool võimaldama õpilastele rohkem vabadust ja isetegevust õpetuses; ühiskondliku kasvatus ülesannete täitmiseks tuleb koolis luua tööühiskond ja harjutada lapsi teotsema klassi ja kooliühiskonna liikmena.

Isiksuse oluliseks omanduseks on enesemääramine, mis nõuab aga enesetundmist ja eneskriitikat. Kunagi aga ei saa meie ennast tundma õppida teisiti, kui teotesdes vabalt, oma vabal otsusel, vabal tahtel. Õpilase vaba töö koolis võib alata ainult siis, kui autoritatiivne õpetus

on juba loonud aluse selleks; muidu muutuks töö mänguks, millel pole kindlat eesmärki.

Isetegevuse põhimõte on tunnustatud õpetuse ja kasvatus alusena kõigis uemates pedagoogilistes vooludes. Kuigi ka mehaanilistes harjutustes ja tuupimises tuleb õpilasel ise tegev olla, ei ole see isetegevus pedagoogilises mõttes. Isetegevuse põhimõte nõuab, et töö-tegija oleks ise ka selle algatajaks ja sihi määrajaks, et see töö ei oleks mitte paljalt järeleaimamine teistele, vaid isiku oma sisemise „mina“ väljenduseks, ja et töö mõjutaks arendavalt isikut. Niisugust tööd ei suuda siiski õpilane alati leida, sageli peab ikkagi õpetaja jääma temale tööjuhatajaks. Kui omaalgatuse moment töös teisele

kohale nihkub, siis õpilane väljendab vaid alamat isetegevuse astet — aktiivsust, mis siiski on palju väärtuslikum kui passiivne kuulamine.

Isetegevuse suur kasvatuslik ja hariv väärtus on selles, et ta võimaldab õpilase huvide väljendust ja sügavat arenemist, sest omal algatusel lõpule viidud töö tulemus annab ergutavaid elamusi täienemistundes, mis kihutabki õpilast süvenema abinõudesse, millest oleneb töö edu. Koolis on need abinõud mitmesugused kultuurivarad.

Isetegevuse põhimõtte teostamine nõuab võimalikult rohkem õpilase individuaalset vabatööd. On ju arusaadav, et kui kogu klass, 30—40 õpilast, mitmesugustele huvidele ja arenemisele vaatamata, alati peab täitma üht ja sama tööd õpetaja ülesandel ja nõudel, seal ei või juttu olla vabast, isetegevast tööst. Õpetuse individualiseerimine on tähtsam samm, mida peame astuma, kui tahame, et uued kooli ülesanded ei jääks mitte ainult paberile. Võimalusi selleks on igal astmel, peaaegu igas aines ja igasugustes oludes. Ka mitme klassiga töötamine ei raskenda individuaalset tööd, vastupidi, niisugune töötamisviis isegi soodustab palju rohkem tööd ühendatud jaoskondades, kui aga üldine õpilaste arv klassis ei tõuse liig kõrgele (üle 40). Rikkalikke kogemusi individuaalse

vaba töö alal võime leida eriti Inglismaa koolides, ja need kogemused kinnitavadki, et individuaalse vabatöö teostamine ei ole sugugi nii raske, kui seda ehk võiks arvata. Olgu ka tähendatud, et autoritatiivsele õpetusele ikkagi jääb oma koht vaba töö kõrval.

Ühiskondliku kasvatusel sihtide saavutamiseks on eriti tähtsad tööhiskonnad ja õpilaste vaba teotsemine omavalitsuses. Kui igale vanadusastmele on leitud õige ja kohane omavalitsuse kuju, siis on selle mõju õpilaste enesekasvatuse mõttes silmapaistev. Ka õpilaste omavalitsuse alal on rohkesti kogemusi nii väljamaalt kui eesti koolielust. Omavalitsuse kuju ei või kustki lihtsalt kopeerida, see tuleb luua vastavalt õpilaste arenemisele, kohalistele oludele ja kooli vaimule.

Tööhiskond kujuneb siis, kui õpilased ühiselt, kas rühmades või kogu klassiga, töötavad ühe ja sama suurema ülesande kallal, mille lahenduseks on tarvis kõigi osavõtjate püüdmist ühisele eesmärgile. Ühis- ja vastutustunde arenemine on siin selge.

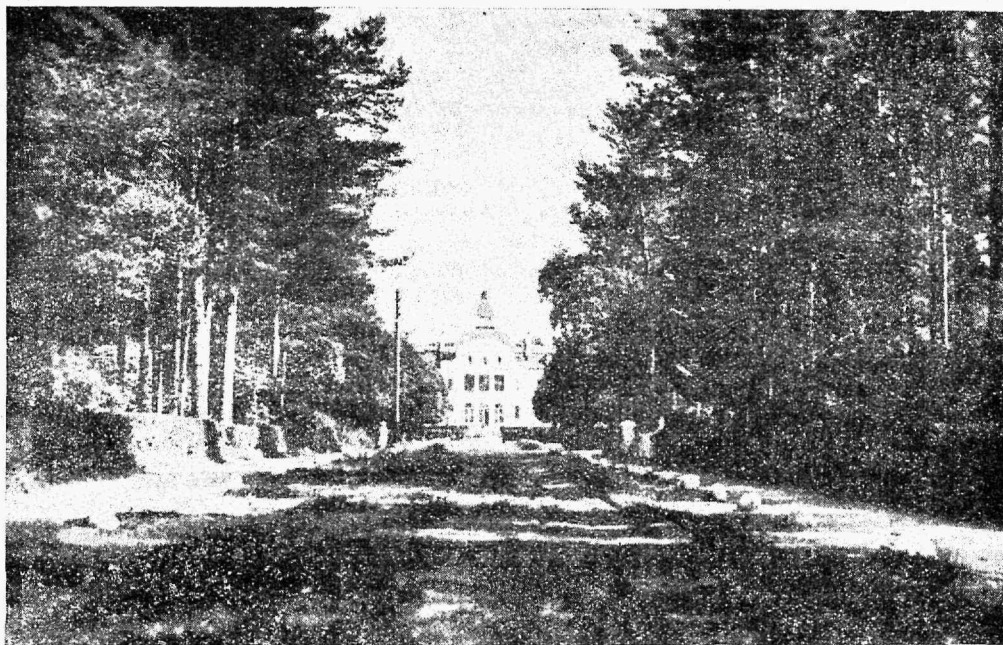
Nii peaks töö uues vaimus, mida nõuavad kooli uued sihid ja ülesanded, kujunema suurel määral vabaks tööks individuaalselt ja tööhiskonnas. See, mida tunneme seni õpilaste vaba tööna, s. o. vabatahlik töö vabal ajal, jääb vaid lisanduseks vabale tööle koolis.

Maanoorsoole elu huvitavamaks.

Kirjutanud Prantsuse lütseumi direktor Karl Viljelmsen.

Meie oleme põllumajanduslik riik. Tung maal linna on üldine pahe Euroopa kultuurriikides. Ka Eestis valitseb maal linnakultuuri ülehindamine, kool ja sõjaväeteenistus aitavad kaasa, et maanoored asuvad linna elama, kus elu võib olla isegi raskem, sest raskem on teenistust leida rahuldava tasuvusega, aga linnas on teatrid, kinod, õhtud, koosviibimised, maksuta raamatukogud, vabaõhu kontserdid jne. See kõik tõmbab linna. Maal aga on noorsugu ajaviitmise mõttes sageli täbaras seisukorras ja kui loeme ajalehis külanoorde ulakusest, joomingutest ja kaklemistest ja isegi pussitamistest, ei tarvitse see igakord olla kultuuri madala tasapinna tundemärgiks, vaid on rohkem tingitud mõistliku ajaviite puudumisest. Väga suurt ja tänuväärt tööd teeb Ülemaaline Eesti Noorsoo Ühendus; et oma ümber kogunenud maanoorile pakkuda head meelelahutust. Ta uurib noorte elu maal ja tahab oma osakondade kaudu levitada maal laulu-, näite-, muusikakunsti ja rahvatantse jne., muidugi ei puudu ka sport, mängud,

ja käsitöö. Kahjuks on aga tegevuse suureks takistuseks ruumide küsimus. Siin peaks seltskond oma autoriteetse sõna ütleva, et koolimajad ja teised majad, mis õhtul vabad on, näituseks, vallamajad ja mõnede muude asutuste pealelõunasel ajal kasutamata ruumid oleks noortel kasutada. Saksamaal on aru saadud noorsooorganiseerimise tähtsusest ja omavalitsused on noorteklubidele lahkesti oma ruume kasutada annud. Uute koolimajade ehitamisel tuleks ette näha ka niisuguse noorte klubi vajadus ja määrata selleks otstarbeks ruume (üks või kaks tuba). Et aga klubid võiks oma kultuurilisi ülesandeid täita, peaksid võimud, kes õpetajad ametisse valivad, ka selle peale rõhku panema, kas kandideeriv õpetaja suudab ja tahab noorteklubis töötada. Hea oleks, kui juba seminarid valmistaks ette noori pedagooge sellele suurele, kultuurilisele tähtsale ülesandele, olla koolist vabanenud noorsoo vaimliseks juhiks, ja tuttav noorte hingeelu probleemiga.

Narva-Jõesuu park suurim ja kenim Eestis.

Aatomite elektriline lahutamine.

Kirjutanud E. H. New-Yorgist.

Viimase aastasaja lõpul leiti, kuidas aatomite grupid keemiliselt ja füüsiliselt mõjuvad teine teise pääle, kuid praktiliselt ei teatud midagi aatomi sisemise ehituse üle ja ainult elektrooni ülesleidmisega uued ülesanded tulid esile ja ka täitsa uus keemia ala — matemaatiline keemia — on väljaarenenud, et aidata äraseletada sise-mist aatomi ehitust.

Aatom on „hästi lukutatud elektri energia tagavara ait“. Sir Ernest Rutherford'i katsete tõttu leiti, et on võimalik hiigla koondatud jõu abil täitsa äralahutada aatome, mis on elektrilise laenguga grupid — negatiivsed elektroonid ja positiivsed protoonid, mis seisavad koos hiigla sisemise elektri jõu tõttu. Et lahutada aatome, veel suurem jõud peab mõjuma nende pääle. Rutherford tarvitas „kuulisi“ raadiumist. Alfa osakesed väljalastud raadiumist on lõpmata väikesed positiivse laenguga osakesed, mis lendavad hirmsa kiirusega, 12000 miili sekundis. Ehk küll iga osake pole suurem kui heeliumi gaasi aatom, kuid siiski ta lööb 12 naelalise hoobiga. Löök antud 30 grammist nendest osakestest võrdub umbes 10000 tonnilise kahuri kuuli löögile. Kui üks sarnane osake käib aatomile pihta, siis viimane lõhkeb shrapneli kuuli taoliselt. Raadiumi aatom seisab koos umbes 226 negatiivse ja ka sama palju positiivse

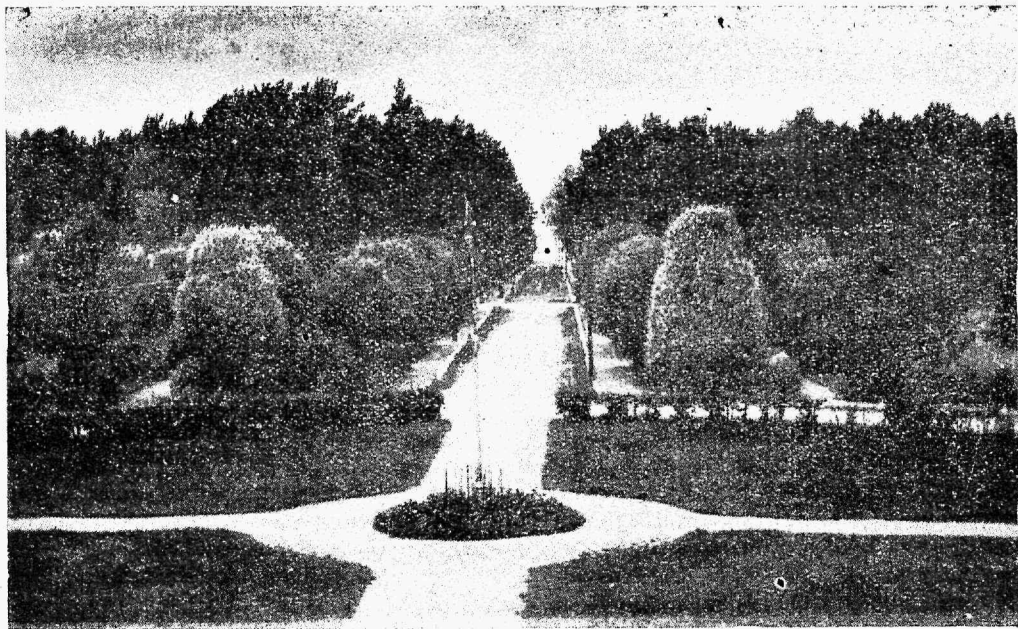
elektrilise laenguga osakestest. Nendest kõik, väljaarvatud 88 negatiivset osakest, on kontsentreeritud väikses keskel olevas tuumas. Jõud, mis mõjub kahe elektri laengu vahel, tõuseb nii pea, kui kaugus nende laengute vahel väheneb.

Raadiumi aatomi osakesed on nii surutud kokku sarnases väikses ruumis, et jõud, mis tegutseb nende vahel, on uskumata suur. Kui raadiumi aatom laguneb nende hirmsate elektri jõudude pinge tõttu, elektriseeritud osakesed, millest ta koosneb, saavad väljapaisatud. Mitte ükski tuntud osake ei oma sarnast energiat kui alfa oma.

Raadiumi aatomid sel viisil disintegreerivad ja osakesed, mis jäävad, moodustavad uusi aatome. Sarnased aatomite „plahvatused“ olid leitud ainult radioaktiivsetes ainetes.

Rutherford'il läks korda lahutada ka lämmastiku, aluminiumi, vosvori ja teiste elementide aatome.

Sagedasti öeldakse, et praegune aeg on elektriaeg, elektri energia suurel määral tarvitamise tõttu, kuid teadlaste ettekuulutuste järgi saab tuleviku aeg olema sarnane, kus hiigla elektri energia hulgad, või tagavarad, sisenise aatomilise energia näol saavad rakendatud ja tööle pandud.

Narva-Jõesuu park kaunim Eestis.

Meeleolu mõju.

Kirjutanud Veera Reisner.

Suurist sõnust ei tule ial puudust, kui hakata ülistama elu. Optimistidel on ikka käepärast ilusaid ülemineku vormeleid ühelt hüvelteisele, nagu poleks nad ial kuulnud ebameeldivat kohinat elupahede rabisevast metsast.

Oh, millise jõu ning värskusega on seotud elamistabe! Ja kui vägisi tahetakse näha noorust eneste man... „Kõik oma au, kõik omad raugaea päevad mina annaksin, kui saaksin tagasi ühe ainsa eluõhkava nooruse aasta!“ (Linnankoski).

Kuid vaadelgem huviga, millest elame meie—me elame päikesest, õhust, igapäevasest leivast, usust, kunstist, moraalist ja eneste ning teiste meeleoludest. Ilmtingimata meeleoludest, ja seda kaunis suurel määral. Igal meist on rida mälestusi läbielamusist, kus meeleolu nälg on valmistanud suurt vaimlist piina, ja teine rida mälestusi rikastunud meeleoludest, mis koosnevad lõbusaist silmapilkkest.

Igal sammul, igal tööil ning toimingul mõjutab meid meeleolu. Otsegu nägematu sõber saadab ta meid. Tunne me ta ligiolemist eneste man. Kes ei tahaks küll olla suuremeelne ja nautida hääd tuju igal lihtsamalgi juhusel? Mugavusi pakud ise endale meelsamini kui ükskõiksust, ja mugavusi soovivad teisedki, eriti sõbrad. Nii ikka sünnipäevaks kingitus või pühiks õnnesoov — mõni hääd sõna kiituseks, meelepärane arvustus sinu kohta, ja sa varssi „viskad metsa“ oma mossis näo iseendalegi arusaamatul viisil.

Hääd tuju pakuvad kõik esteetilised naudingud, eestkätt muidugi kirjandus. Lugesed mõnd meelepärast raamatut satud varssi häässe tuju—samuti saades mõne lõbusa kirja.

Lõbusas meeleolus tunned end kergena ja noorena, siis on tung rääkida igast sündsast ajast või juhusest, siis andestad kergemini teiste eksimused su vastu ja võidad vaenlased sõpradeks. Või alustad mõnd tööd lõbusa tujuga, siis kohe hoog on sees ja edu on tööil. Veel hiljemgi, vaadates selmoel valminud tööd, ikka rõõm mõninga loogika seadusega naeratab säält vastu. Hääd meeleoluga kaob aeg ülikiiresti (paradiisiski olevat tuhat aastat kui üks päev sõnastamatus rõõmus ning rahus). See on meeleolu ülemine kulminatsioon. Alumise kulminatsiooni aga kutsuvad esile vastupidised või hoopis uued nähtused elus.

Sageli on kurbus juba tingitud inimese iseloomust, kuid suurem jagu põhjusi kasvab välja igapäevaste sündimuste reast. Kurvadel tundidel on vähe sõnu... Tahad siis olla eemal kõigist, olla üksi iseendale. Tõmbud kerra nagu okkiline siil ja su otsaesise taga sünnivad kõige tõsisemad mõlited. Eks enesetapmisedki ole olnud nende tagajärjeks, s. o. haletsemisväärsed enesetapmised.

Affektiline viha aga nõuab oma jagu ohvreid. Üldse on viha kõige tagajärjerikkam meeleolu ja, kahjuks, ebakristlikkude tagajärgedega. Seda

kurja kurjaga tasumist, sõimu ja vandesõnade küllust ei leidu üheski teises tõelise elu pildis. Vihast ei leidu hääd enesele ega teistele, kuid et elul on püüd hää poole, siis hoidugem vihas!

Meeleolud valdavad meid mitmes variatsioonis, mitmes vaheastmes ja igaiks neist mõjudes isesuguselt. Nagu on meil vähe kaasaraakimist oma saatuse man, nii meeleolugi oleneb

suurel määral välistest mõjudest. Me unistame, jutleme sõbraga, loeme ajalehte või jalutame rahvarikkal tänaval, ikka uus ja uus vaheldus meeltes.

Olgem rahul ja vaadelgem tõtt oma nägemata sõbra meeleoluga, kes saadab meid ala näpp püsti ja nagu manitseval muigel — või tehkem nalja temaga, ta armastab väga nalja.

Kuid mitte riielda, ei, seda mitte.

Ühistegevus Eestis iseseisvuse ajal.

Kirjutanud A. Piisar.

Moodsa ühistegevuse levitamise eel tunti Eestis juba aastakümneid ühistegeliste ettevõtete tähtsust, kuid möödunud aegadel meie tärkaval ühistegevusel ja ühistegelastel tuli väga paljude raskustega võidelda, et viia ühistegevust soovitavale järjele, sest Vene valitsusviimudel oli arusaamine, et ühistegevus võib Eesti majanduslisele, kultuurilisele ja poliitilisele arenemisele palju kaasa aidata jne.

Iseseisvuse ajajärku astudes vabanes meie ühistegevus kõrvalistest ülesannetest, mis eeliseisvuse aeg temalt nõudis, ja nüüd võivad ühistegelased panna pearõhku meie majanduslise seisukorra kindlustamisele. Selleks on asutatud üle kodumaa iga-liiki ühistegelisi asutusi, pole vist ainustki valda, kus puuduksid ühistegelised asutused.

Iseseisev Eesti tühistas kõik ühistegeliste asutuste kohta käivad vene seadused ja määrused ning pandi maksuma uued seadused ja määrused. Uus seadus andis võimaluse ühistegelisi asutusi avada teadaande korras, kui asutava ühingu põhikiri oli ühistegevus-seaduse nõuete kohaselt kokku seatud.

Ühispankade tegevus iseseisvuse ajal.

Uue seaduse väljatöötamisel võeti arvesse Eesti Vabariigi põllumajanduslik arenemine ja asjaolu, et põllupidaja võimalikult palju põllu ja karjasaadustest koha peal ümber töötab ja valmisaineid turule saadab, millega põllumajandus ja põllumajanduslik tööstus ning Ühispankad peavad käsikäes käima. 1920 a. 9 aprilli seadusega pandi maksuma määrused, mis lubavad Ühispankadel toimetada kõiki operatsioone. Erandina veel on Ühispankadele lubatud laenusi välja anda ka liht-võlakohustuste vastu, millele peale laenusaaaja ka veel käemehed solidaarsete vastutajaina alla kirjutavad. Samuti on Ühispankadele lubatud võlgnikele pandiks võetud vallasvara, nagu põllutöömasinaid ning riistu, loomi jne., jätta pantija kätte hoivale — ühes tarvitamise õigusega, kusjuures panditud varandusele peab Ühispanga poolt külge pandama plakat pantimise pealkirjaga.

Ühispankade poolt väljaantavad laenud võivad seaduse järele olla lühi- või pika-ajalised.

Lühiajalisteks loetakse laenud, mille maksumäära taga on ühest kuni viie aastani.

Pika-ajalisi laenusid on lubatud nii palju välja anda, kui palju Ühispangal on omakapitale ja pika-ajalisi hoiusummasid.

Igale Ühispanga liikmele antava laenu suurus ja selle kindlustused on Ühispanga ja nõukogu otsustada.

Oma ladude, tehaste, elevaatorite ja mõnede muude asutuste tarvidusteks võib Ühispank võtta rendile ja omandada maksvate seaduste piirides igasugust kinnis- ja vallasvara.

Ühispankadesse paigutatud hoiusummasid võib sekvestreerida ainult kohtu otsuse põhjal; nad antakse välja hoiutähtede ning arveraamatute ettenäitamisel.

Laenude kindlustuseks Ühispankadesse panditud varandusi ei või sekvestreerida eraisikute ega riigi võlgade katteks, ega või neid ka maksujõuetuks tunnistatud isiku või asutuse konkursi alla kuuluvaks varanduseks arvata enne kui laen, mille kindlustuseks pant antud, ühes 10%, kulude ja trahvidega on lõpulikult Ühispangale tasutud. Seaduse järele on antud Ühispankadele lai enesemääramise võimalus. Üldiselt on praegune Ühispankade seaduse põhikiri nii kokku seatud, et nad jätavad õige laialise tegevusvabaduse Ühispanga liikmete tahtmisele, mis avaldatud peakoosolekul.

Eesti Vabariigi iseseisvuse esimestel aastatel tõsisemaks ülesandeks oli kõigil Ühispankadel Venemaale jäänud summade kustutamine, sest rahu tegemisega selgus, et lähemas tulevikus lootust ei ole nende summade tagasisaamiseks, seepärast võeti kõik abinõud tarvitusele, et neid võimalikult ruttu kasutada. Energiline tegevus ja kokkuhoidlikkus kulude alal andis Ühispankadele võimaluse suuremal määral Venemaale viidud summe kustutada, nii et juba 1923 aastal võidi ka laenu % alandada.

Et 1920 a. maaseaduse põhjal mõisade likvideerimisele ning jaotamisele asuti, see uuendus tõi tuhandeid uusi väikesivarandusega põllumehi juure, kes pea kõik oma majapidamiseks sisseseadmiseks laenu vajasisid. Kuigi nendele tarbvara muretsemiseks Ühispankade kaudu riiklikku laenu anti, ei rahuldanud see kaugeltki

kõiki ja suur hulk pöördus Ühispankade poole tarviliku täiendava laenu saamiseks. Et Ühispankadel koha peal võimalus puudus tarvilikul määral kapitale koondada, pöörati samal aastal ellukutsutud ühistegeliste asutuste keskpanga—Eesti Rahvapanga—poole, kes võimalust mööda püüdis vastu tulla ja Ühispankadele kapitale nõutada. Et ka viimastel aastatel maal põllumeeste ringkondades suuremate põllutööriistade ja masinate ostmine nõuab rohkem raha, kui sõdade läbi rööpast välja viidud põllumajapidamine suudab anda, siis on Ühispankade juhatused ka nüüd sunnitud väljastpoolt summaks selleks juurde muretsema. Nüüd on peale Eesti Rahvapanga ka Eesti Pank ja Pikalaenu Pank püüdnud vastu tulla, Ühispankadele vekslid rediskontoks vastu võttes. Peale üksikpõllumeeste on Ühispankades suuremad laenu-tarvitajad mitmesugused põllumajanduslikud ühingud jne. Ühispankade keskpank Eesti Rahvapank on selleks kaasa aidanud, et riiklikud laenud—asunikudele tarbvara muretsemiseks ja kalameestele püügi-abinõude soetamiseks—Ühispankade kaudu välja anti. Ka täidavad Ühis-

pankad veel Riigipankade ülesandeid riigimaksude vastuvõtmise suhtes.

Tähtsaks tuleb pidada nii Ühispankade arenemise kui ka üldise rahaliikumise alal Eesti Rahvapanga teeneid korrespondentidevõrgu loomise läbi, et kõik suuremad Ühispankad on Eesti Rahvapanga korrespondentidevõrgu liikmed, siis on selle läbi rahaline liikumine riigis õige tuntavalt kergendatud.

1929 aastal tegutsesid meie kodumaal üle kahesaja ühingu ja nende tegevuse tagajärjed on täiesti rahuldavad. Suuremateks Ühispankadeks on meie vanemad ühistegelised rabaasutused—Eesti Laenu- ja Hoiu-Ühisus Tartus, kolmas Tartu Laenu- ja Hoiu-Ühisus, Rakvere Ühispank, Narva Ühispank, Pärnu Ühispank, Viljandi Ühispank, Võru Ühispank ja Paide Ühispank.

Ühispankade arv kui ka nende majanduslik tähtsus ja rahva usaldus nende vastu on aasta-aastalt kasvanud. Linnades on Ühispangad suuremalt osalt alalise tegevuse suurenemise tõttu oma majades moodsad avarad pangaruumid varakambritega sisseseadnud ja kõigiti moodsateks pankadeks kujunenud.

Tarvitajate ühingud iseseisvuse ajal.

Kirjutanud A. P.

Eesti iseseisvuse esimesil päivil pandi uus seadus ka tarvitajate ühingute kohta maksma, millega tarvitajate-ühingute asutamine sai võimalikuks teadaande korras.

See seadus ühelt poolt ja tarbainete puudus teiselt poolt andsid hoogu tarvitajate ühingute asutamisele, nii et juba 1919 a. jooksul hoolimata vabadussõja raskustest ja ka tegelaste puudusest, asutati üle saja tarvitajate-ühisuse. Pärast sõja likvideerimist hakkas kaupade sissevedu suurenema, kuid siiski raskendatud kujul, ja et kooperatiivid kaupade sisseveo alal eesõigustatud seisukorras olid, oli tarvitajate-ühingute asutamine samuti hoogne. 1921 aasta tõi suure hindade langemise ilmaturul, mis ka Eestis ei jätnud oma mõju avaldamata. Ka eesti mark peatus oma langemises, mis jättis kodanikkudele mulje, et ka ilma ühingute abita saadakse kaupe osta ja müüa. Kuid sellegi pärast asutati sel aastal nelikümmend tarvitajate-ühingut. Hiljemini asutati uusi ühinguid väiksemal määral ja püüti sõja keerus tekkinuid ühinguid majanduslikult kindlustada. Kümne ise-

seisvuse aasta kestel on tarvitajate-ühisuste arv tõusnud üle kahesaja viiekümne ja üldise rahvaarvuga võrreldes on praegu iga üksteistkümmes inimene tarvitajate-ühingu liige. Tarvitajate-ühisused on töötanud rahuldavate tagajärgedega, kuid suuremaks takistuseks ühiskaupluste hoogsal arenemisel on algusest peale olnud omakapitali vähesus. Praeguseaja äriiline tegevus, kus erikapital ühistegeliste asutustega tugevas võistluses, nõuab ühingutelt energilist ja üksmeelset koostöötamist. Mida suuremad summad ühingul oma kapitale kasutada, seda võistlus- ja elujõulisemana ta esineb ärielus. Et tarvitajate ühingud on viimasel ajal võrdlemisi suuri edusamme teinud, tuleb suurelt osalt Eesti Tarvitajate Keskühisuse arvele kirjutada, kes on varustanud oma liikmeid-ühinguid heade ja täisväärtuslike kaupadega, põllutööriistadega ja masinatega, väetisainetega, jõutoitidega jne. ning abiks olnud neile nõu ja jõuga ühiskaupluse arenemisel. Selleks otstarbeks on E. T. K. asutanud oma harukontorid ja laod linnadesse ja suurematesse alevitesse.

Vastastikkused kindlustus-seltsid.

Kirjutanud A. P.

Pea igas vallas on asutatud ühis-ettevõttena tulekahju kordadel vastastikkuse abiandmise kassad, ehk vastastikkused kindlustus-seltsid (esimene sarnane selts on asutatud juba aastal 1875). Nende ülesandeks oli tuleõnnetuste puhul oma liikmetele hoonete uuestiehitamisel ehitus-aine ja tööjõuga abiks olla, kuna aga rahaline abi-andmine on valla seltsides alles iseseisvuse aastail sisse seatud.

Linnades on Vastastikkused Kindlustus-Seltsid algusest saadik sisseseadnud kindla rahalise preemiamaksu ja rahas kahjutasu maksnud tuleõnnetuste puhul.

Esimene Vastastikkune Kindlustus-Selts on Tallinnas asutatud 1866 a., siis Tartus 1907 a., Narvas ja Rakveres 1909 a. Kõik linna seltsid kindlustavad varandusi tule vastu, kuna muude õnnetuste vastu kindlustus seni on võrdlemisi vähe arenenud, nagu transpordi, õnnetujuhtumiste, koduloomade, murdvarguste rahekindlustuse ja elukindlustuse alal. Seltsi liikmeteks arvatakse need isikud ja asutused, kes Seltsis liikumata varandused on kinnitanud.

1923 a. asutati omavaheline Vastastikkuste Kindlustus-Seltside Keskseks, kus ka kindlustusele võetud varandused Seltside poolt edasi kindlustatakse.

Piimaühingud.

Piimaühingud on Eestis suuremad ja tähtsamad põllumajandussaaduste ümber-töötajad. Piimaühingute arv kasvab iga aasta järjekindlalt, 1929 aastal oli tegutsevaid piimaühinguid meil üle 350, kus peaaegjalikult võid valmistatakse ning vähemal arvil ka juustu. Et piimasaaduste hulka ühiselt välisturule toimetada,

asutati juba 1911 a. Põllumajandusline Keskühing „Estonia“ ja Keskühingu ülesandeks on kodumaa piimanduse igakülgne edendamine, või ja muude piimasaaduste väljaveo korraldamine ning ühingute varustamine tarvilikkude masinate ja tööstusabinõudega.

Kartuliühingud.

1920 a. alates, kui mõisate likvideerimisel piirituse vabrikud võõrandati, asutati KARTULIÜHINGUD selle eesmärgiga, et kodumaal kartulikasvatust edendada ja ühiselt kartuleid ümbertöötada piirituseks ja tärgkliseks, ning selleks otstarbeks renditi ka riigilt endised mõisate piirituse vabrikud ja aja jooksul on

juba mitmed ühingud piiritusevabrikud riigilt ära ostnud. 1921 aastal asutati Kartuliühisuste Liit piirituse ja tärgklise saaduste sise- kui välisturule toimetamiseks ja asjaajamiseks valitsuse asutistega, ka on liit veel oma peale võtnud riigi piirituse puhastamise ja veooperatsioonid jne.

Masinarvitajate-ühingud.

Nende ühingute ülesandeks on põllumeestele võimaldada masinate ja sisseseadete omandamist ja tarvitamist ühiselt, nagu on rehepeksukarnituur ühes jõumasinaga, siis traktorid, saekaatred, vilja ja heinaniitjad ja teised

põllutööriistad ja masinad. Masinarvitajate-Ühinguid on kõige rohkem Eestis ja nende ühingute poolt on asutatud 1925. a. oma keskkorraldus—Masinarvitajate-ühingute Liit.

Turbaühingud.

Turbaühingute eesmärgiks on oma liikmetele muretseda turvaskütet ja loomade aluspõhuks valmistada turvast. Küttepuude hindade tõus ja karjakasvatuse ning põllukultuuri edenemine sunnib rõhku panema põllupidajate keskel

turba kasutamisele, mis Turbaühingute tegevust järjekindlalt laiendab. 1928. a. asutati ka Turbaühingute Liit, kes arendab ühingute tegevust ja korraldab tehnilist nõuannet jne.

Eesti Ühistegelise Liit.

Eesti Ühistegelise Liit on asutatud aastal 1919. Liidu ülesandeks on ühistegevuse põhimõtete arendamine ja levitamine, ühistegeliste asutuste ideeline juhtimine, anda nõu ja juhatust ühistegevusse puutuvais teoreetilistes ja praktilistes küsimustes, kaitsta ühistegeliste asutuste huve seadusandlike valitsus-asutuste ees, korraldada ühistegelisi nõupidamisi ja kongresse, loenguid ja kursusi, toimetada oma liikmete juures järje- ning erakorralisi revideerimisi jne. Liidu liikmeteks on koondunud ühistegeliste

asutuste Keskühingud, Ühispannad, Tarvitajate ja Majandusühingud, Vastastikkused Kindlustuse Seltsid, Kartuliühingud, Masinarvitajateühingud, Piimatallitusühingud ja muud ühingud.

Liit annab välja ka ühistegelisi ajakirju: 1. Kuukiri „Ühistegevusleht“ 2. Nädalaleht „Ühistegelised Uudised“ ning iga aasta „Ühistegevuse Kalendri“. Kirjutab ühingutele tarvilisi arveraamatuid, formulare, normaal põhikirju, käsiraamatuid ja muud ühistegelise kirjandust.

NARVA

Linaketramise Manufaktuur

ÜHISUS

Endine Parun A. L. Stieglitzi Linaketramise vabrik
Asutatud 1851 aastal

Purjeriided, presentriided,
puldand, kotiriided, linased
:: lõngad, linased niidid ::

THE NARVA

Flax Manufactory Ltd.

formerly

Flax Mills Baron A. L. Stieglitz

Established in 1851

Sail canvas, Tarpauling cloth,
Tarpaulins, Bagging cloth,
:: Flax yarn, Flax twine ::

Kuhu suveks?

Eesti suurim ja kaunim
suvitus- ja supelkoht on

Narva-Jõesuu!

Narva-Jõesuu (Hungerburg)

is the finest resort and holiday centre in Estonia. Its wide sand
beach is unique not only in Estonia, but probably
be in the whole of Europe.

„VABA MAA“

jagab linna ja maarahva mured ning rõõmud. „Vaba Maa“ on leht neile, kes tahavad iga päev jälgida kodumaa ja kogu maailma sündmusi. Tuhat oma kirjasaatjat. Päevauudiste poolest kõige rikkalikum ja värskem leht. Juhtkirjad asjatundjate sulest, Gori pilkepildid, alati põnev romaan. Iga päev pildid päevasündmustest. Tellimishind: kolmeks kuuks 3 kr. 70 s., üheks kuuks 1 kr. 50 s.

„RAHVALEHT“

on ajaleht, mida nõuab tänapäeva lugeja. Ilmudes kolm korda nädalas pakub ta rohkem kui päevalehed nädala jooksul, sest tema sisu on kokkuvõtlik. Oma kaasakiskuva sisuga on „Rahvaleht“ võitnud lugeja usalduse. Selles peitubki tema suure edu saladus. Tellimishind: kolmeks kuuks 2 kr., üheks kuuks 75 senti.

„ESMASPÄEV“

on omapärasem nädalleht Eestis. Ta toob iga-ühele koju teaduslikku lugemist selgel ja arusaadaval kujul. Huvitavad kirjatükid Eesti elu olevikust, minevikust ja tulevikust. Rikkalik naljanurk, igas numbris hulk pilte, ajude gümnaстика ja male. Köitvad lühikesed jutud. Tellimishind: kuueks kuuks 1 kr. 50 s., kolmeks kuuks 75 s.

Tellida saab neid lehti igast postiasutusest. Maksuta kaasandeks ärarebitav selnakalender.

Üksiknumbrit e müük üle riigi.

Kõige kasulikamad lehed kuulutajatele.

Nende lehtede kaudu pääseb kuulutus igasse perekonda. — Aadress: Pikk tän. 54—58, Tallinn.

Eesti Tarvitajate Keskkühisus

E. T. K.

Asutatud 1917. a.

Üldine tarvitajate- ja majandusühisuste suurostu keskkoh

Peakontor: Tallinnas, Lai tän. 39/41, oma majas.

Posti-, telefoni-, telegraafi- ja kauba-aadress: TALLINN-ETEKKA.

Telegrammide-aadress: ESTOKO.

HARULAOD: Tartus, Viljandis, Rakveres, Narvas, Valgas, Kuresaares, Petseris, Mustvees, Pärnus, Abjas, Väandras, Vasalemmas, Riisiperes, Taalikul.

OMA ETTEVÕTTED: Kalakonservitööstused Tallinnas ja mitmel pool randades. Puukool, kohvi- ja veinitehased Põltsamaal.

ETK OMAKAPITALID 1. jaanuaril 1929. a. olid 1.204.994 krooni.

ETK KAUBALÄBIMÜÜK oli 1928. a. 19,3 miljonit krooni, 1929. a. kuni 1. oktoobrini 17 milj. krooni.

NÕUDKE

AINULT

ETK

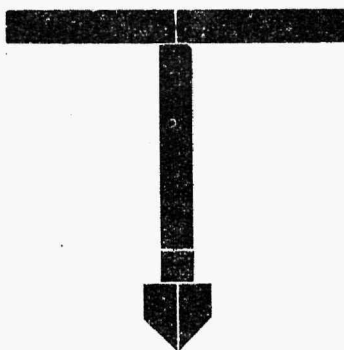
KAUPU!

E. T. K.

Kaubamärk kindlustab kauba headuse.

E. T. K. on ühtlasi tarvitajate- ja majandusühisuste nõuande- ja revisjoni-keskkoh. E. T. K. välisrevisjoni osakond annab nõu ja juhatus ühisuste asjaajamises ja arvepidamises ning toimetab välisrevisjone kooperatiivühingute ja nende liitude seaduse alusel täielikkude revisjoniliitude õigustega.

E. T. K.

Tellige põllutööriistad ja masinad äegsasti, siis olete kindlustatud, et saate need õigeks ajaks kätte. Pange tähele järgnevaid paremate tehaste tooteid:

Deering vedruäkked, kultivaatorid, taldrikäkked, juurviljaharijad, rohuniitjad, hobuserehad, viljaniitjad, heina-kaarutajad, mootorid, traktorid, traktori tööriistad, reaskülvimasinad, kunstsõniku külvimasinad.

Ventzki kultivaatorid, Sik-Sak äkked, heinamaa äkked, „Correct“ adrad, toiduaaurutajad.

R. Bacher seemendamisadrad, Sik-Sak äkked, kultivaatorid.

R. Sack universaal-adrad.

Tegur adrad ja igasugused põllutööriistad.

Petter nafta ja petrooleumi mootorid, Munktell rehepeksumasinad ja mootorid, Dils rehepeksumasinad.

Pealadu Eesti Tarvitajate Keskühisus

Tallinnas, Tartus, Narvas, Kuresaares, Valgas,
Rakveres, Viljandis, Petseris, Abjas ja Mustvees.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühise

väljaandel ilmuvad:

„PÄEVALEHT“

kui rahvuslik, vabameelne,
kodanlik, poliitiliselt erapooletu
igapäev ilmuv ajaleht. Kõige
suurem, loetavam ja mõjuvam
:- ajaleht Eestis :-

.....

„LASTE RÕÕM“

kui ainuke iseseisev laste-
:- ajakiri Eestis :-

T. E. K.-Ü.

GRAAFIKATÖÖSTUS

valmistab kõige kiiremalt,
odavamalt ja maitserikkamalt
igasuguseid aktsident-, raa-
matu-, kivi-, offset- ja rotat-
sioon-trükitöid, klišeetid ja
:- raamatukõitmistöid :-

T. E. K.-Ü.

RAAMATU- JA KIRJUTUSMATERJALILADU

SUUR KARJA t. 23 ja PIKK t. 2

on kõige suurem, täielikum ja
:- valikurikkam Eestis :-

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus asub Tallinnas Pikk t. nr. 2, omamajas

Telefonid: „Päevalehe“ ja „Laste Rõõmu“ talitused 3-11 ja 23-54

„Graafikatööstuse kont. 11-08 — Raamatukauplused 15-13 ja 4-94

Vanem ühistegeline rahaasutus

NARVA ÜHISPANK,

Joala tänav, oma majas.

Toimetab kõiki pangaoperatsioone:

- a) Võtab raha hoiule tähtajalisele ja jooksvale arvele ning maksab hoiusummade pealt kuni 9%.
- b) Laenab raha—vekslite kui ka väärtpaberite ning kinnisvarade kindlustusel ja võtab laenude pealt 11% ja komisjoni 1%.
- c) Toimetab rahasaatmist ja dokumentide järele raha sissenõudmist kõikides kodumaa linnades ja alevites.

Kodanikud toogu iga vaba kroon Narva Ühispanka hoiule, rahast, mis seisab, pole kellelgi kasu, ainult liikuv raha on väärtus ja loov võim. Iga väiksemgi summa, mis Ühispanka tuuakse, toob mitmekordset kasu: 1) hoiule antud raha annab hoiu — 9%;

- 2) Ühispangale annab ta võimaluse nendele laenu anda, kellel seda loovaks tööks hädaliselt tarvis;
- 3) laenajal võimaldub oma majapidamist parandada;
- 4) meie riigi- ja rahvamajandust aitab ta tõsta, sest iga üksiku kodaniku varanduse kasvamine on terve rahva ja riigi varanduse kasvamine.

Ühispank seisab eriti loova töö teenistuses ja on kõige usaldusväärsemaks rahahoiukohaks.

Narva Ühispanka Juhatus.

Soovitame võistlemata hääduses kodumaa veine,

*nagu: Portvein, Madeira, Sherry,
Tokayer, Malaga, Parsak, Kirsi vein,
~ Vahuveinid ja palju teisi sortisi. ~*

«PÕHJA MARJAVEINI TÖÖSTUS»

Narvas, Viru tn. 15, tel. 88.

Tarvitajateühing „TULU“, Narvas.

Asutatud 1905. aastal.

Toidu ja kolonial kaubad, majatarbeasjad, oma tööstuse leivad.
Uba ja vilja kohvid, rikkalikus valikus; jahvatus
kohapeal moodsamate elektri kohviveskidega.

JUHATUS ja LADU:
omas majas, Raudsilla tänav nr. 17. Telefon 179.

J a o s k o n n a d :

I. — Kreenholm, 16.

II. — Joala t. Ühispanga m.

III. — Kalevi vabrik.

IV. — Kreenholm, Kulgu küla.

V. — Posti tän. 63.

Leivatööstus, omas majas.

Narva - Jõesuu Ühispank

Narva-Jõesuus, Poska tänav.

Kes tahab kindlustada

iseenda ja oma perekonna tuleviku ning paremini sisse
seada oma kodu — toogu iga vaba kroon ja sent Narva-
Jõesuu Ühispanka hoiule, kus need ajakchast $\frac{1}{2}\%$ kannavad
ning jõudu koondavad meie rahvamajanduse elustamiseks.

Toimetab kõiki pangaoperatsioone.

Vene
bensiin,
määrdeõlid,
petrooleum,
maailma kuulsad
autokummid „Fisk“
ja kõiksugu ehitusmaterjali

soovitab

«Põhja
Kaubamaja»

Narvas,
Peetri plats № 7. :-: Telef. 106.

SEEBIVABRIK J. TIITSO

Narvas, Rakvere t. 2, telefon 143.

Valmistab:

kirjut pesuseepi,
kollast seepi ja „Ästor”,
saunaseepi ning pesusoodat.

Võõrastemaja

„CENTRAL“

Narvas, Suur tän. Telef. 2·20.

::: Esimese klassi köök. :::

Korralik teenimine.

Hotel

„CENTRAL“

Narva, Suur Str. Telephone 2·20.

Single and double rooms.

::: First class kitchen. :::

AKTSIA SELTS „VILL“

Narva, Telef. 161. — Telegr. Narva. VILL.

Kauplused ja esitused: Tallinn — A. Taub, Suur Karja tän. 14. Narva — Peetri plats 2. Tartu — Rütli tän. 11. Rakvere — L. Hoff, Tallinna tän. 11. Jõhvi — A. Jürgenson, Turu plats

Trikoo siidipesu daamidele, härradele ja lastele.

Valmiskleidid.

Trikoo riie triibuline, charmeuse ja milauese.

Siidi, floor ja villased sukad ja meeste sokid.

Lõnga värvimine, pleegitamine ja mertseriseerimine.

Puuvilla lõnga värvimine pesukindla „Indauthren“ värviga.

Riide värvimine, vanutamine ja appreteerimine.

Lõnga müük suurel ja väikesel arvul.

::: Kõige suurem värvimise vabrik Eestis. Tööliste arv 80. :::

Kaubandus-Tööstus A.-S.

„KREENBALD“

Tallinn, Suur Karja 13. Postkast 346.

Telegr. adr.: „Kreenbald“, Tallinn. Telefonid: 2-41, 24-66, 31-58 ja 31-02.

Järgmiste kodumaa tekstiilvabrikute müügikeskkohi ja pealadu:

**Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri O.-Ü.,
Balti Puuvilla Ketramise- ja Kudumisevabriku,
A.-S. Sindi Kalevivabriku ühisuse, end. Wöhrmann
ja Poeg, Eesti Niidivabriku ühisuse.**

Kõikide ülalnimetatud vabrikute saaduste en-gros-müük, nimelt: igasugused puuvillariided pleekimata, pleegitud, värvitud, trükitud, merseriseeritud, lõngad, puuvillane vatt jne.

Härrade ja daamide pallute, kostüümide, ülikondade riied, tekid, rätikud, villane vatt j. n. e. Kõik sordid õmblusniiti: valge, must, värviline.

A.-S. SAKU ÕLLELADU

SOOVITAB

OMA ÕLUT JA MÖDU

TUNTUD VÕISTLEMATA HEADUSES

SAADA IGAL POOL

KONTOR, NARVA, VAHE TÄN. 6. TELEF. 280

Kõige loetavam leht maal on
«KAJA»

Hinnata kaasanded:

1 kord nädalas nädalleht

„Tallinna Post“

Poole aasta ja pikema aja tellijaile 2 korda kuus suur
põllumajandusline ajakiri

„Põllumees“

MITMEVÄRVILINE

SEINAKALENDER

Rikkaliku sisuga

Tähtraamat-käsiraamat

„Kaja“ võidab omale ikka rohkem ja rohkem poolehoidjaid. 1929. a. kasvas „Kaja“ lugejate arv jällegi palju suuremaks, kui see oli eelmisel aastal. Teisiti ei saagi see olla, sest „Kaja“ on sisukam, huvitavam ja uudisterikkam ajaleht Eestis. Selle juures on „Kaja“ ainukene Eesti päevalehtede peres, kes maarahva elujärje parandamise eest võitleb ja põlluharijatele õiget teed näitab parema tuleviku poole.

Maarahvast huvitavad alati õiged ja värsked turuhinnad ja teated põllumajanduse aladelt. Kõige täielikumalt ja sagedamini toob neid alati „Kaja“.

Meelelahutuseks ja ajaviiteks ilmuvad „Kajas“ haruldased põnevad ja huvitavad romaanid. Romaanid on „Kajasse“ trükitud nii, et neid saab lehest välja lõigata ja raamatuks kokku kõita. „Kaja“ lugedes on võimalik endale niiviisi aasta jooksul üsna ilma hinnata väikest raamatukogu soetada.

Tellige endale „K a j a“. ——— **Tellimisi võetakse vastu igas postkontoris.**

Tellimishind: 1 kuu peale 1 kr. 50 s.; 3 kuu peale 3 kr. 70 s.; 6 kuu peale 7 kr. 30 s.; 1 aasta peale 14 kr. 50 s.

Rheumatol „ARS“

tarvitatakse sissehõõrumiseks akuutse ja kroonilise liigete ja lihaste jooksva, närvi ja luuvalude vastu. Saada apteekidest.

Pealadu prov. J. LUSTI

apteegis, Narvas Suur tän. 26.

**Citrovanillin
„ARS“**

Saada
apteekidest.

pulbrid peavalu,
migreeni ja neu-
ralgia-närvivalu-
de vastu.

Saada
apteekidest.

Pealadu prov.

J. LUSTI

apteegis, Narvas Suur tän.
Nr. 26.

NARVA JAAMA RAAMATUKAPP

TÄIELIKUM KIRJANDUSE OSTUKOHT NARVAS:

RAAMATUD. AJALEHED ja AJAKIRJAD.

SUURIM VALIK PILTPOSTKAARTE.

SISSEÕITJATELE TURISMI KIRJANDUS.

NARVA PLAAN jne.

Austusega J. VIDEVIK.

H. N. TIMOFEJEV

NARVA,
Peetri pl.

Suur valik meesterahva ja
naisterahva valmisriideid,
mis valmistatud kodumaa
paremate vabrikute riidest.

H. N. TIMOFEJEV

NARVA,
Peetri pl.

Eesti Omavalitsuste Kinnitusselts

*Asutatud
1920 aastal.*

«**OMA**»

*Asutatud
1920 aastal.*

Põhikapital ja tagavarad Kr. 400.000.—

Tulekinnitus. Rahekinnitus. Elukinnitus.

Soodsad kinnituskasutused. Õiglase kahtude reguleerimine.
~ Kapitalide paigutus eesti rahvamajanduse teenistusse. ~
Äriülejäädid kasutatakse omavalitsuse poolt rahva sotsiaalse olukorra parandamiseks.

Seltsi juhatuse ja peakontor:

Oma majas Tartus, Riia tän. 41. Telef. 3-44 ja 5-62.

Peaagentuur:

Tallinnas, Harju tän. 48. Kõne nr. 18-58.

Esitajad igal pool.

Firma

J. V. Vassiljev

Narvas, Valge tän.

Liha eksport välismaile.

Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri O/Ü. Narvas

valmistab:

iga sorti ühekordseid ja korrutatud lõngu trikoo- ja
muu riietekudumise tööstustele; igasuguseid puu-
villa-riideid — pleekimata, pleegitud ja
kirju-värvilisi, frotte-käterätikud ja
voodilinasid; vatti iga sorti.

Müük a. s. „Kreenbalti“ kaudu. Tallinn, S. Karja tän. 13.

The
Kraehnholm Manufacturing Co.
Spinning and Weaving Mills

Narva-Kraehnholm, founded in 1858.

498.724 Spindles and 3.781 Looms.

Production of all kinds of yarn, gray and coloured
cloth and wadding. Sale at all contries of
the world. Subsidiary departements
Brick-works Saw-Mill.

Transport of goods by steamer on the river „Narva“.

NARVA KALEVI MANUFAKTUUR

end. parun A. L. STIEGLITZI Kalevivabrik, asutatud 1847 aastal.

Suures valikus: daamide ja härrade moodsad palitu ja ülikonnariided, kaitseväelaste mantli ja ülikonnariided ja koolilaste palitu ja ülikonnariided.

Ladu en gros: TALLINN, Jaani tänav 11, kõnetraat 13.84 ja 24.58.

Kauplus Narvas Kalevivabriku juures avatud äripäevadel kella 9—5 ja laupäevadel kella 9—4. Kõnetraat 26.

THE NARVA CLOTH MANUFACTORY

formerly Cloth-Mill Baron A. L. STIEGLITZ in Narva, established 1847.

Always on hand an extensive stock of: fashionable overcoatings for ladies—gentleman—children, for all seasons; cloths for gentlemen's suits; military overcoatings, serges, diagonals, cords—for full dress and field service; school-boy's coatings, etc.

Wholesale Warehouse: 11 Jaani tän., TALLINN (Reval). Telephones, 13.84 & 24.58.

Retail-shop in Narva, on factory territory, open daily from 9 a. m. to 5 p. m. Telephone 26.